

Työeläke

Kari Neilimo ja Sinikka Mönkäre

Oravanpyörän pelimerkit

Sisältö

4 | 2009

4

12

18

26

4 Työelämän ruletissa
Työelämän konkarit Kari Neilimo ja Sinikka Mönkäre ottavat näkökulmia työelämän kysymyksiin rulettipöydän ääressä.

10 TyEL-takaisinlainaus ripeässä kasvussa
TyEL-laina käy taas kaupan, lainoja lähes 5 miljardia.

11 Työeläkepäivä 2009
Kiinnostavaa ohjelmaa on taas luvassa työeläkepäivillä.

12 Timpurin näpit pitävät työelämässä
Kirvesmies Esko Kokkonen jaksaa painaa työssä vielä 67-vuotiaana.

15 Työttömyysputki – ikääntyvien työttömyyden syy vai seuraus?
Ekonomisti Juha Rantalan asiantuntija-artikkeli.

16 Koskisen kolumni
Muodikasta riskienhallintaa

17 Masto torjuu masennusta
Nyt tiedetään, missä ammateissa masennus vie työkyvyttömyyseläkkeelle.

18 Kokemuksen ääntä
Lähtö ja loitsu – ylijohtaja Tarmo Pukkila STM:n vakuutusosastolta lähtee eläkkeelle.

22 Vieraisa kansissa
Lehden kolumnivieras Hannu Kahra patistaa lisäämään sijoitusosaamista.

23 Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen alivakuuttamista?
Tutkija Raili Hyrkkäsen asiantuntija-artikkeli.

24 Yrittäjän eläke jää jälkeen palkansaaajan tasosta
Tilitoimistoyrittäjä Pirjo Pirinen ohjeistaa asiakkaitaan nostamaan YEL-työtulon kunnolliselle tasolle.

26 Emme elä tavaraa varten
Anu Raijas Kuluttajatutkimuskeskuksesta on huomannut, ettei monikaan suunnittele talouttaan pitkäjänteisesti.

28 Kun väki vanhenee, elinaikakerroin annostelee työeläkettä
Artikkelissa kerrotaan, mikä on elinaikakerroin ja miten se vaikuttaa eläkkeen määrään.

32 Elinaikakerroin on sukua indekseille
Christina Lindell Eläketurvakeskuksesta palauttaa mieleen elinaikakertoimen syntyvaiheen.

33 Selvitys ETK:n asemasta valmistunut
Selvitysmies Arvo Myllymäki esittää selvityksessään ETK:n muuttamista julkisoikeudelliseksi laitokseksi STM:n yhteyteen.

28

34 Pallo hallussa

36 Tiedoksi

36 Nimitykset

37 Luin kirjan

38 Asianosaisella on asiaa

Äänessä on työttömyysputken läpikulkenut mänttäläinen Keijo Lepistö.

39 English Summary

40 Eläketurvakeskuksen julkaisuja

Puoliksi ratkaistu

Oletteko havainneet, että melkeinpä kaikista ikävintä on olla puolikas? Tästä löytyy lukuisia esimerkkejä. Puoliksi syöty on pahempi kuin kokonaan syöty tai koskematon. Äitipuoli aina ilkeämpi kuin äiti. Puolivillainen ihan kurja juttu. Puolella teholla käy vain kehno kone. Puoliksi eletty elämä on tuhmausta.

Samaa ajatusleikkiä seuratan ehkä nurjin temppu työeläkealalle on tulla luonnehdituksi puoliksi yksityiseksi. Eläketurvakeskuksellehan on jo tuttua tulla nimetyksi puoliviranomaiseksi, vaikkei se lempinimi nyt ihan omalta ole koskaan tuntunutkaan. Puoliksi jotain ei oikein ole mitään.

Jostain käsitys puoliviranomaisuudesta on kuitenkin tullut. Voisiko taustalla olla se, että Eläketurvakeskus toimii lakien toimeenpanijana ja joidenkin julkisten tehtävien hoitajana? Tuskin sen vuoksi tarvitsee kuitenkaan muuttua viranomaiseksi, kuten syksyllä julkistettu selvitysmiehen esitys ehdottaa. Samalla logiikalla työeläkeyhtiöiden toiminta pakollisen vakuutuksen hoitajina ja työeläkkeen myöntäjinä johtaisivat julkisen tehtävän luonteensa vuoksi myös niiden muuttamiseen viranomaisiksi.

Työeläkeasioiden hoito on lain tiukassa otteessa, kuten pitääkin, mutta aina ei A:sta seuraa B. Perustuslakimme sallii myös yksityisoikeudellisten yhteisöjen hoitaa julkisia tehtäviä. Niinpä Eläketurvakeskuskin saa edelleen hoitaa tiettyjä laissa määrättyjä tehtäviä yksityisoikeudellisena keskuselimenä, vaikkei olekaan viranomainen eikä edes puoliseläinen.

Ei tässä maailmassa mikään ole tietenkään niin tiukkaan naulattu, etteivät muodonmuutokset olisi mahdollisia. Valtion toimintoja onkin parin viime vuosikymmenen aikana järjestelty uudelleen, mutta suunta on ollut yksityistämiseen päin. Virastoja on muutettu ensin liikelaitoksiksi ja sitten yrityksiksi. Posti-Telestä on kuoriutunut Itella, ja autojemme katsastuksesta kisailevat nykyisin yksityiset yritykset.

Eläketurvakeskuksen muuttaminen ministeriön ohjaamaksi virastoksi veisi toiseen suuntaan. Kaiken lisäksi syyt eivät olisi toiminnallisia, vaan muodollisjuridisia. Jos täsmennyksiä Eläketurvakeskuksen asemaan tarvitaan, voidaan ne tarvittaessa tehdä nykyisiinkin pykäliin.

Sinänsä viranomaisena olemisessa ei ole mitään vikaa, päinvastoin. Suomessa on kosolti joustavasti ja yhteiseksi hyväksi toimivia viranomaisia, joita ilman en ainakaan minä haluaisi elää. Otetaanpa vaikka poliisi, palokunta tai ministeriöt, joista tietenkin läheisin ja tärkein työeläkealalla toimivalle on sosiaali- ja terveysministeriö. Se on osaava ja sen kanssa yhteistyö toimii sujuvasti.

Mistään kaverikaunasta siis ei ole kyse, jos sulautuminen ei tunnu järkevältä. Yleensä lähes kaikkien törmäyskurssien takaa löytyykin joko raha, rakkaus tai valta, ehkäpä niin myös tässä. Ainakin kahta näistä epäillään.

Työeläkkeen saa rahana. Se karttuu työnteosta. Työeläkemaksua rahan muodossa maksavat työntekijät ja työnantajat yhdessä. Niiden perusteella sijoitetun ja talletetun eläkkeen saa työntekijä rahana jäädessään aikanaan eläkkeelle. Kenen raha tässä ketjussa liikkuu ja kenelle päätösvalta siitä kuuluu?

Jos työeläkkeen näkee palkan jatkeena, on se siinä tapauksessa työmarkkinaosapuolten, työnantajan ja työtä tekevien ihmisten rahaa, jota työeläkeyhtiöt hallinnoivat. Tuskinpa kukaan viranomainen aidosti haluaisi väkivalloin kääriä taskuunsa toiselle kuuluvia euroja.

Se, jos jokin, olisi puolilailista.

Kati Kalliomäki

Rulettipöydän ääressä Pelurit-sarja avaa näkökulmia työelämän kysymyksiin. Ruletissa pelaajan näppituntuma, onnekas heitto voi sattumalta kiepsauttaa kuulan asennon rulettipöydän kehällä voittouraan.

Kari Neilimo ja Sinikka Mönkäre

TYÖELÄMÄN RULETISSA

Teksti: Anne Iivonen

Kuvat: Petri Juntunen

Pelaajat

Sinikka Mönkäre

Sinikka Mönkäre (62) on Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) toimitusjohtaja.

Hän on kokenut ex-ministeri ja pitkään politiikassa vaikuttanut päättäjä.

Koulutukseltaan hän on lääkäri. Nykyisessä tehtävässään Raha-automaattiyhdistyksen toimitusjohtajana hän on kansanterveyden ja yhteiskuntavastuun puolestapuhuja.

RAY jakaa vuosittain yli 300 miljoonan euron edestä avustuksia, joista noin 65 miljoonaa euroa on yleisavustuksia. Mönkäre linjasi avustusten jakoperiaatteita vaalirahasotkun yhteydessä. RAY lopettaa yleisavustusten jakamisen säätiöille ja jakaa vain erityisavustuksia, joita on helpompi valvoa.

Kari Neilimo

Kari Neilimo (65) on jo ikänestori työelämän areenoilla. SOK-ryhmän pääjohtajan tehtävistä hän siirtyi johtajasopimuksensa mukaisesti eläkkeelle kesällä 2007.

Vuorineuvos Neilimo on taloustieteiden tohtori ja liiketaloustieteen professori.

Ikänsä puolesta hän on vapaaherra, mutta hän jatkaa eläkkeellä ollessaan työskentelyä muun muassa yritysten hallituksissa, YLEn ja Tampereen yliopiston hallitusten puheenjohtajana sekä liikkeenjohdon strategisen konsultoinnin ja koulutuksen piirissä.

Neilimo on päättämässä YLEn toimitusjohtaja Mikael Jungnerin jatkosta vuoden 2010 jälkeen.

Taustape(i)li:

Talon etu kuuluu rulettiin

Ruletissa pelaaja tavoittelee korkeata voittoa, onnekasta sijoitusta laukkaradalla. Työelämässä voiton saavuttaminen ei käy yhtä nopeasti kuin pelipöydässä – kätevästi kuulaa pyöräyttämällä. Työurapolku on usein pitkää taivalusta ja puurtamista.

Pelurit-sarjan pelaajat pohtivat, onko maailma muuttunut liiaksi nopeiden voittojen kahmimisen suuntaan.

Pelaajina ovat ex-ministeri, toimitusjohtaja **Sinikka Mönkäre** Raha-automaattiyhdistyksestä ja SOK-ryhmän johdosta tutkimusareenoille siirtynyt vuorineuvos **Kari Neilimo**.

Helsingin Grand Casinon pelisalissa he puhuvat työssä jatkamisesta ja väestön ikääntymisestä. Molemmat ovat pitkän työuran tehneitä johtajia.

Ruletissa kaikilla peliin osallistuvilla on samat mahdollisuudet voittoon. Ruletissa *talon etu* on se osa peliin sijoittamastasi rahamäärästä, jonka kasino poimii verkapöydältä itsellään. Se parjattu vihreä nolla ruletissa – talon etu – on aina sama kaikille.

Ruletissa yksittäisen pelikerran aikana voitot ja tappiot voivat vaihdella rajustikin. Kasinon, talon, tuottoajatuksissa yleensä kyse on kuitenkin pitkän aikavälin *keskiarvosta*. Peli kuin peli, kasino saa aina rahansa. Kasinotoiminta on liiketoimintaa siinä missä muukin bisnes, ja katteella katetaan toiminnasta aiheutuvat kulut sekä saadaan aikaan huomattava osa RAY:n vuotuisesta järjestöille menevästä avustusrahasta.

Raha pyörittää kasinoiden lisäksi myös paljon tärkeämpiä rattaista. Suomalaiset elävät pidempään kuin koskaan aikaisemmin. Työ voitelee hyvinvoinnin rattaat ja työ turvaa elämäämme. Suomi-nimisen talon etu on, että ihmisillä on työtä ja että työssä jatketaan niin pitkään kuin kynnelle kyetään.

– Olen sitoutunut jatkamaan tässä tehtävässä 65-vuotiaaksi. Tulin Raha-automaattiyhdistyksen toimitusjohtajaksi 58-vuotiaana. Työtä on vielä kaksi ja puoli vuotta jäljellä.

Miten maa makaa?

► Ennen kuin rulettimme todenteolla alkaa, kasinon raskasta plyysiverhoa tekee mieli raottaa. Ulkona kadulla Rautatien torin viikske ja ihmisravi valaa uskoa tulevaan: arki pysyy pystyssä. Suomi ei sukeltanutkaan säkki päässä syvälle laman syövereihin. Työttömyys kasvaa, mutta talousuutiset povaavat, että kiperimmät karit vältettäisiin.

Synkän finanssikriisin pudotusvaiheessa naarmuja tuli ja tulee monen pintaan. Työtä vailla oli elokuussa 8,8 prosenttia työkäisistä. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömänä on yli 200 000 työkykyistä ihmistä, kolmanneksen enemmän kuin vuotta aiemmin. Lomautettuja on lisäksi jo sata tuhatta.

Talouden nousu jää tänä vuonna vaimeaksi ja työttömyys lisääntyy voimakkaasti. Ennustetaan, että työttömänä voi ensi vuonna olla jo 280 000 ihmistä.

Ensimmäinen heitto: työurat

Synkät ajatukset painavat pään nuokahdukseen, vedetään verho ikkunan eteen ja pannaan ruletissa kuula pyörimään. **Sinikka Mönkäre** ja **Kari Neilimo** lataavat pöytään ensimmäiset panokset.

Pohjolan Japanissa suomalaiset elävät pidempään kuin koskaan aikaisemmin. Odotettavissa oleva elinikä on naisilla keskimäärin 83 vuotta ja miehillä 76 vuotta. Vaikka elinikä pitenee, työstä siirrytään eläkkeelle keskimäärin alle 60-vuotiaana. Pitääkö työuria jatkaa?

– Kyllä työtä on tehtävä, ja työuraa on jatkettava molemmista päistä. Olen ottanut vakavasti valtiosihteeri **Raimo Sailaksen** teesit, Mönkäre sanoo.

– Kyllä me 1990-luvun laman kivuista toivuimme ja kykenimme näyttämään osaamisemme. Nyt tätä nousukykyä taas tarvitaan.

Mönkäre on korostanut omille lapsilleen sitä, että aina täällä työtä tehdään niin pitkään kuin kynnelle kyetään. Työelämä sitten joustaa ja huokoistaa työuraa matkan varrella.

– Nuoria ei pidä pelotella eläkeiän nostamisella. Kyllä minä uskon nuorten tahtoon tehdä oman osuutensa aikaan, hän sanoo.

Mönkäre näkee työeläkelainsäädännön suomalaisen yhteiskuntaan räätälöidyksi hyväksi malliksi. Nykyinen laki antaa mahdollisuuden siirtyä eläkkeelle 63–68-vuotiaana. Työuran loppupäässä superkarttuma kannustaa jatkamaan työntekoa.

Neilimo tarttuu kuulaan ja kysyy heittovuorollaan, onko lainsäädännössä tarpeen laittaa ylärajaa työnteolle ollenkaan.

– Työstä voisi mielestäni jäädä noin 65-vuotiaana eläkkeelle, jos haluaa. Mutta jättäisin kuitenkin ylärajan auki: joustoa tarvitaan vielä 68 vuoden jälkeen, Neilimo sanoo.

Toinen heitto: kansantalous

Neilimo näkee elinkeinorakenteen muutoksen paineen merkit selvinä suomalaisessa kansantaloudessa.

– Nyt eletään rakennemuutoksen siirtymävaihetta. Joka vuosi työmarkkinoilla tulee 20 000 ihmistä vähemmän kuin sieltä lähtee. Jotain on tehtävä perusteellisesti toisin, Neilimo sanoo.

– Miesvaltaisilla aloilla työpaikat vähenevät, esimerkiksi metsäteollisuuden prosessilinjalla ja rakennus- alalla. Vastaavasti naisvaltaisilla aloilla työvoiman tarve kasvaa. On kysymys alitarjonnan ja ylitarjonnan kohtaamisesta. Se on hyvin nähtävissä, että teollisuuden osuus bruttokansantuotteesta vähenee, ja vastaavasti palveluiden kasvaa. Suomessa palveluiden osuus on alhaisempi kuin muualla Euroopassa tai Yhdysvalloissa.

Mönkäreen kuula kilahtaa rulettikehään. Hän kysyy, tuleeko Suomeen naisten ja maahanmuuttajien markkinat ennen kuin miehet ehtivät tähän rakennemuutokseen.

– Työvoimapulaan on varauduttu jo 1990-luvulta lähtien. Nyt taloustaantumia hieman muutti kuviota, mutta ei väestön ikärakenteen muutos mihinkään ole häviämässä.

Mönkäre painottaa, että tärkeitä on huolehtia työntekijästä, ihmisestä työpaikalla. Sairauslomien ja ennen aikaan työkyvyttömyyden vuoksi työstä eläkkeelle siirtymistä tulee ehkäistä. Ja jopa 150 000 vajaakuntoista on työelämän ulkopuolelle. Se reservi olisi saatava työvoimaksi hyvinvointia rakentamaan.

Neilimo näkee koko työelämän ajattelussa uudistamisen mahdollisuuksia. Hän ottaa tukevan heittoasennon ja toteaa, että työelämän vanhakantaisten mallien pitää muuttua.

– Mentorointi ja tiedon siirtäminen on ongelma, jos työyhteisössä ei kannusteta tiedon jakamiseen. Yleensä ikääntyvillä työntekijöillä on hyvä ammattitaito, mutta ei ole luontevia keinoja luoda mielenkiintoisia töitä joustavasti uran loppupäässä.

Parhaiten työntekoon kannustaa tunne, että pystyy vaikuttamana työhönsä ja että kokee työnsä merkitykselliseksi. Tämä on työntekijöiden mielipiteissä ykkösenä.

”Oravanpyörä kiepsautettava joustavampaan työkäsitykseen.”

– Jatkan työskentelyä niin pitkään kuin terveyttä ja voimia riittää, ajattelin lopettaa vaiheittain. Riippuu tietysti kunnosta ja siitä, millaista mielenkiintoa on hoitaa yhteisiä asioita ja kysytäänkö enää tehtäviin. Hiljaisen osaamistiedon siirtäminen nuoremmille sukupolville on tärkeää. Meillä ei tätä vielä riittävän laajamittaisesti ymmärretä eikä hyödynnetä.

– Ihmiselle työyhteisö on tärkein paikka heti kodin jälkeen. Työ jäsentää elämäämme ja antaa toimeentulon, mutta se on myös kiinteästi osa suomalaista sosiaaliturvaa, Mönkäre toteaa heittovuorollaan.

Kolmas heitto: johtaminen

Ruletissa värille, numerolle tai erilaisille yhdistelmille voi asettaa mieleisensä määrän panoksia verkapöydän ruudukolle, laukkaradalle. Myös työelämän ruletissa on monia sääntöjä noudatettavana. Pelkällä arpaonnella ei pärjää, onni syntyy osaamisesta.

Yritysten muutokset kriisitilanteissa aiheuttavat epävarmuutta, ja johtajille on annettu suuret avaimet pitää ruletti pyörimässä myös muutostilanteissa. Hyvän johtamisen keinoin voi kannustaa jatkamaan työssä pidempään. Mönkäre mukana siihen on olemassa hyvä konsti: ikäjohtaminen. Eri-ikäisiä ja erilaisia ihmisiä pitää ohjata eri tavalla. Johtajalla pitää olla silmää ja ihmistuntemusta kuin lapsenhoidossa.

– Olet tärkeä! Sen tiedon välittäminen työntekijälle on johtajan ydintehtävä, Mönkäre uskoo.

Neilimo pitkän linjan konkarina sanoo, ettei johtamisessa ole mitään ihmeellistä, jota ei voisi toteuttaa työelämässä. Johtajalla pitää olla tunneälyä ja kykyä aistia toista ihmistä.

– Kuunnelkaa, miten yritysjohtajat puhuvat. He toistavat sanoja *strategia, logistiikka, investointi, globalisaatio...* Tuollainen on puhe kovin kapea-alaista kuunneltavaa. Milloin olette kuulleet heidän puhuvan ihmisistä?

– Ensi minä, sitten organisaatio -metodilla ei saavuta menestystä. Hyvä esimies ja johtaja pystyy luomaan työyhteisölleen vision, yhteisen päämäärän, jonka työntekijät jakavat. Siitä syntyy hyvä työskentelyilmapiiri, Neilimo jatkaa.

Jämäkkänä johtajana tunnettu Neilimo sanoo, että ne tilanteet, jossa porukalla on onnistuttu saavuttamaan yhdessä jotakin, ovat parhaita hetkiä myös johtajalle.

– Johtamisessa yksi perusajatukseni on Raamatun hyvä paimen -vertaus. Johtajan ensimmäinen tehtävä on huolehtia henkilöstöstään, vasta sen jälkeen itsestään. *Primus inter pares* (lat. *ensimmäinen vertaistensa joukossa*) on hyvä ohje kenelle tahansa, hän toteaa.

Neljäs heitto: yhteiskuntavastuu

Ruletissa pelaaja tavoittelee korkeata voittoa, onnekasta sijoitusta. Työelämässä voiton saavuttaminen ei käy yhtä nopeasti – kuulaa pyöräyttämällä – kuin rulettipöydässä.

Sulkevatko yrityselämässä talouden lait yhteiskuntavastuun ulkopuolelleen?

– Typerää, jos ne niin tekee. RAY:ssä yhteiskuntavastuuseen olemme sitoutuneet ja se on toiminnassamme tiedostettu arvo. Menestyvä liiketoiminta sisältää yhteiskuntavastuun ja yhteiskuntavastuu itsessään on osa menestyvää liiketoimintaa, Mönkäre sanoo.

Yhteiskuntavastuusta syntyy aidosti kilpailutekijä, kun yritys ottaa enemmän vastuuta kuin laki minimissään velvoittaa. Neilimo sanookin, että maailma on muuttunut liian nopeiden voittojen kähmimisen suuntaan.

– Yhteiskuntavastuu tarkoittaa yrityksen vastuuta kolmella alueella: ensiksi tulee sosiaalinen vastuu, sitä seuraa vastuu ympäristöstä ja kolmantena on yrityksen taloudellinen vastuu. Näitä kaikkia tarvitaan hyvään liiketoimintaan, Neilimo täsmentää.

– Kvartaalitalouden nopeiden voittojen jahtaamisen sijaan johtajan tulisi olla kuin tilanhoitaja. Hän pitää vastuullisesti huolta tilasta ja jättää sen seuraajilleen parempana kuin itse aloittaessaan.

Viides heitto: osaaminen

Kilpailukyky on ”pelimerkki”, jonka nimeen vannotaan monessa suunnassa. Miten turvataan ikääntyvän Suomen tuottavuus, kilpailukyky ja palvelujen saatavuus kun suuret ikäluokat – joihin molemmat pelaajat lukeutuvat – siirtyvät joukolla eläkkeelle?

– 2010-luvulla ollaan uuden talouden ajassa. Hyvinvointimme rakentuu osaamiseen ja tietoon. Pelimerkkeinä raaka-aineet tai materiaali eivät niinkään ole enää kilpailuvalttejamme, vaan osaaminen ja tietopääoma, Neilimo sanoo.

Mönkäre on huomannut, että kehitys on mennyt siihen suuntaan, että ihmisen jalostusaste nousee. Työntekijä ei ole enää pelkkä suorittaja, vaan luovasti itseään jalostava.

– Nuoriso on hyvä peili. Jatkuvan kirimisen ja kiireen yhteiskunta on antanut nuorille kielteisen kuvan tästä touhusta.

– Nuoret tekevät päinvastoin, he haluavat hidastaa ja syventää tietouttaan omissa sosiaalisissa verkostoissaan. Vähemmän työtä, enemmän elämää -ajatus, *down shifting* tai *slow-life* ovat kritiikkiä kiireelle ja nopeille voitoille. Menestymisen mittarina raha ei merkitse enää niin paljon kuin ennen, vastapainoksi tarvitaan aikaa, tilaa ja elämän hidastamista.

Uskoisiko tuota rulettipöydän ääressä? ■

”Milloin olette kuulleet yritysjohtajien puhuneen ihmisistä?”

TyEL-takaisinlainaus ripeässä kasvussa

Yrityksillä on oikeus lainata takaisin omalle työeläkeyhtiölle maksami-
aan eläkevakuutusmaksuja. Vielä
1990-luvun alkupuolella tämä niin
sanottu tel-takaisinlainaus oli ylivoimaises-
ti yleisin eläkerahan sijoitustapa, noin puolet
koko potista. Pian sen jälkeen osuus lähti pit-
kään luisuun, ja pari vuotta sitten takaisinlainoi-
jen osuus oli enää alle prosentti eläkeyhtiöiden
koko sijoitusomaisuudesta.

TyEL-laina oli jo hiljalleen hiipumassa ko-
nanaan pois rahoitusmarkkinoilta, kunnes nos-
ti uudelleen päätään viime vuoden loppupuol-
ella.

Vakuutusmaksulainoja lähes 5 miljardia

Vuoden 2008 kesäkuussa vakuutusmaksulaino-
ja oli nostettu kaiken kaikkiaan noin 700 mil-
joonan euron edestä, eikä uusia lainoja haettu
kovinkaan vilkkaasti.

Finanssikriisin isettyä kaikella voimallaan
olivat yritykset nostaneet näitä lainoja viime
vuodenvaihteeseen mennessä peräti kolmen
miljardin euron arvosta. Nousua voi luonneh-
tia lyhyessä ajassa jopa räjähdysmäiseksi.

Nousu on jatkunut kiihtyvään tahtiin. Tä-
män vuoden kesäkuussa TyEL-takaisinlainois-
sa oli kiinni eläkerahaa 4,6 miljardia euroa. Se
on silti työeläkeyhtiöiden koko 113 miljardin si-
joitusomaisuudesta vaatimattomat neljä pro-
senttia.

Rahoitusmarkkinoiden myllerryks taustalla

Muutoksen taustalla on rahoitusmarkkinoiden
nopea myllerrys. Vielä reilu vuosi sitten yrityk-
set saivat lainaa kohtuulliseen hintaan, eikä
työeläkevaroihin tarvinnut turvata.

Nyt tilanne on toinen. Työeläkerahan hinta
on selvästi muita rahoitusinstrumentteja hal-
vempi, ja sen saatavuus helpompaa. Korko on

sidoksissa koko euroalueen valtioiden viitelai-
noihin, ja on tunnetusti edullinen tässä tilan-
teessa.

Takaisinlainan korko on kiinteä. Se määräy-
tyy laina-ajan, korkojakson, lyhennystavan ja
vakuuden mukaan. TyEL-lainakorko noteera-
taan päivittäin ja julkaistaan Kauppalehden si-
vuilla.

Vain osa maksuista lainataan takaisin

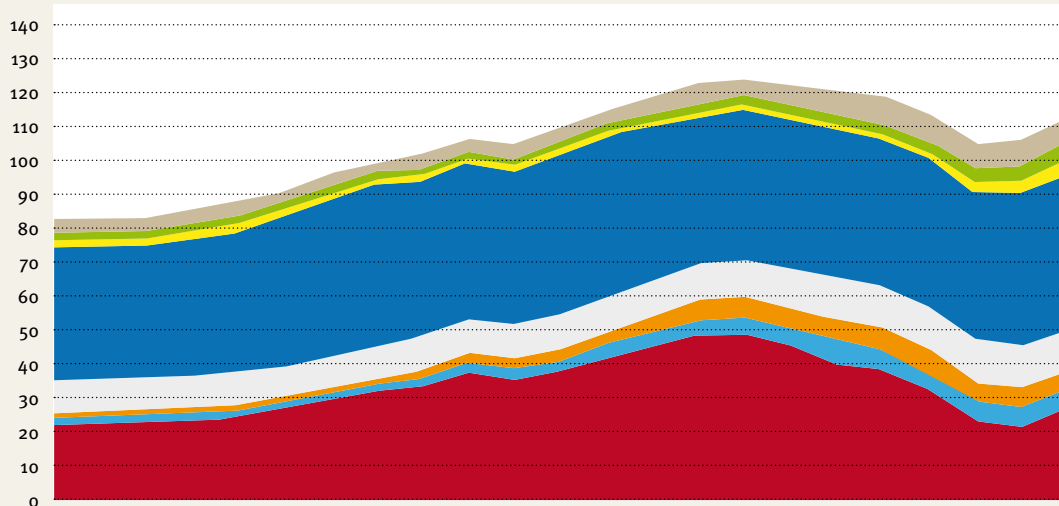
TyEL-laina haetaan siltä eläkeyhtiöltä, jolle yri-
tys maksaa työntekijöidensä eläkemaksut. Näis-
tä työeläkemaksuista 40 prosenttia rahastoituu.
Kertyneestä rahastosta yritys voi nostaa lainaa
1–10 vuoden laina-ajaksi.

Lainaa saa sitä suuremman määrän mitä
enemmän yritys on maksanut vakuutusmak-
suja. Pienin lainasumma on 10 000 euroa.

TyEL-takaisinlainan vakuuksien on katettava
lainasta aiheutuva vastuu kokonaisuudessaan.

Työeläkeyhtiöiden sijoituskanta 2004–2009, mrd euroa

- Kaikki jäsenyhteisöt

Mrd. eur	31.12.2004	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.3.2009	30.6.2009
RAHAMARKKINASIJOITUKSET	4,3	4,1	3,7	6,7	7,2	7,4	7,2
SIJOITUSLAINAT	1,8	1,9	2,3	3,3	4,1	4,4	5,1
TYEL-TAKAISINLAINAT	2,0	1,5	1,1	0,7	3,1	3,9	4,6
JOUKKOVELKAKIRJAT JA VVK:T	42,2	46,4	47,1	43,7	43,2	44,2	45,5
KIINTEISTÖT JA -OSAKKEET	9,8	10,2	10,6	11,2	13,1	13,2	12,6
HEDGE -RAHASTOT	0,8	1,9	3,6	6,4	5,2	5,3	5,0
MUUT OSAKESIJOITUKSET	2,2	2,5	4,5	5,0	6,1	5,7	5,3
NOTEERATUT OSAKKEET (ML.RAH)	24,7	33,7	41,6	45,5	23,1	21,9	27,4
Yhteensä	87,9	102,2	114,5	122,4	105,1	106,0	112,7

Lähde: Työeläkevakuuttajat TELA

TYÖELÄKEPÄIVÄ '09

Tule Työeläkepäivään, muutkin tulevat!

Vuoden 2009 Työeläkepäivä järjestetään
Helsingin Messukeskuksessa
tiistaina 17. päivä marraskuuta kello 12–17.

Tällä kertaa päivän kantavana teemana on eläkkeellesiirtymisien nostaminen ja työurien pidentäminen. Työhyvinvoinnin keinojen murrosta tarkastelevat yhteissavottaan kutsutut spesialistit, johtava asiantuntija **Matti Ylikoski** Työterveyslaitokselta ja johtaja **Jukka Ahtela** EK:sta.

**Yhteisten osioiden lisäksi voit valita
yhden kolmesta seminaarista:**

Osio 1 Eläketurva perusoikeutena

Seminaarissa pohditaan, millainen on työeläkkeen suhde perustuslaissa turvattuihin oikeuksiin ja miten siirtymäsäännökset pehmentävät lakimuutoksia. Entä miten SATA-komitea paaluttaa vähimmäisturvan asemaa sosiaaliturvan kokonaisuudessa?

- Puheenjohtajana **Riitta Korpiluoma**, johtaja, Eläketurvakeskus

Osio 2 Eläketurvan rahoitus finanssikriisin ja taantuman jälkeen

Seminaari keskittyy talouskehityksen vaikutukseen eläketurvan rahoitukselle. Millaisia tuottoja osakemarkkinoilla on odotettavissa ja miten varoja tulisi jatkossa sijoittaa? Seminaarissa esitellään myös Eläketurvakeskuksen uusin pitkän aikavälin eläkemenoa koskeva laskelma ja pohditaan eläketurvan merkitystä koko julkistalouden kestävyydelle. Entä kuinka Suomi pärjää kansainvälisessä vertailussa?

- Puheenjohtajana **Mikko Kautto**, osastopäällikkö, Eläketurvakeskus

Osio 3 Työeläkejärjestelmän yhteistyö

Työeläkkeitä kehitetään kolmikannassa ja eläkkeiden hoidossa tarvitaan yhteistyötä. Samalla yhtiöiden ja laitosten välille halutaan lisää kilpailua. Seminaari paneutuu alan yhteistyöhön ja päätöksenteon valmisteluun sekä työeläkealan että lainsäätäjän näkökulmasta. Lisäksi kuullaan ulkopuolista selvitysmiestä.

- Puheenjohtajana **Reijo Ollikainen**, yhteysjohtaja, Eläketurvakeskus

Työeläkepäivä päättyy buffetiin, tervetuloa!

Ilmoittaudu viimeistään 20.10.2009 osoitteeseen www.etk.fi > Koulutus. Valitse mieleisesi seminaari kolmesta vaihtoehdosta. Saat henkilökohtaisen kutsun noin kaksi viikkoa ennen tilaisuutta.

Osallistumismaksu on 160 euroa, joka sisältää ohjelman lisäksi tarjoilut iltapäivällä ja buffetissa.

Lisätietoja Työeläkepäivän sisällöstä antaa kouluttaja Marina Sirola, puhelin 010 751 2227 tai marina.sirola@etk.fi.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Vakuutena käytetään erilaisia reaaliavakuuksia tai sitten esimerkiksi pankkien, Garantian tai Finnveran takauksia.

Kiinnostava tuote, joka taas suosiossa

Työeläkeyhtiöiden yleinen arvio on, että suuri osa yrityksistä jotka täyttävät takaisinlainauksen ehdot ja joilla vakuus on valmiina, ovat näitä lainoja nostaneet.

Esimerkiksi Eläke-Fenniassa viimeisen puolen vuoden aikana nostetut TyEL-takaisinlainat ovat olleet kappalemääräisesti selvä enemmistö yhtiön koko sijoitusrahoituksesta. Euroissa mitattuna se on ollut sijoituslainojen kanssa samaa suuruusluokkaa.

Takaisinlainauksen osuus Työeläkeyhtiö Varman sijoituksista on noussut hitusen yli kymmenen prosenttiin.

Eteran lainakanta kasvoi puolestaan alkuvuonna 51 prosenttia. Valtaosa kasvusta johtui takaisinlainauksesta.

Takaisinlainojen suosio kestääneen niin kauan kuin rahoitusjärjestelmä on turbulenssissa. Kun olot vakiintuvat ja ulkomaiset rahoittajat palaavat, TyEL-lainojen kysyntä hiipuu. Supistumista jouduttaa myös se, että näiden lainojen ehdot ovat suhteellisen tiukat.

Työeläkevakuuttajat TELAn toimitusjohtaja Esa Swanljung arvioi, että TyEL-laina on ollut hyvä rahoitustuote taloudellisen kriisin oloissa, mutta pysyvää ilmiötä siitä ei tule.

Yritykset eivät kuitenkaan halua tyystin luopua TyEL-lainoista edes sitten, kun lama väistyy. Takaisinlainaus on niille ikiaikainen oikeus, joka syntyi 1960-luvun alussa työeläkejärjestelmää pystytettäessä. Työnantajat suostuivat nykyisenkaltaiseen työeläkejärjestelmään vain sillä ehdolla, että työeläkkeistä kertyvää makсутuloa käytetään myös yritysten rahoitushuoltoon sijoitus- tai takaisinlainoina.

Alkuvuosina TyEL-lainat olivatkin suureen tarpeeseen, kun yritysten rahan saanti oli tiukassa. Tänäkin kyse on ainakin osaksi samasta ilmiöstä.

Jouko Moilanen

– Työ on ollut niin kiinnostavaa ja uusia haasteita antavaa, että olen halunnut jatkaa mukana työelämässä mahdollisimman pitkään, kertoo Esko Kokkonen.

Kirvesmies **Esko Kokkonen**, 67 vuotta

TIMPURIN NÄPIT

pitävät työelämässä

Aion olla töissä niin pitkään kuin se lakisääteisesti on mahdollista, lupaa kirvesmies Esko Kokkonen.

Vuonna 1960 Esko sai Savoan Nilsin perukoille kirjeen kaveriltaan, joka oli päässyt rakennuksille töihin Helsinkiin. Hän houkutteli Eskoa mukaan timpurin oppiin.

– Päätin lähteä Helsinkiin leveämmän leivän ääreen. Muistan elävästi, kun jätin pokasahan ja petkeleen nuotion viereen. Moottorisahaa ei vielä ollut.

Ja sillä tiellä Esko on edelleen. Pitkä työura jatkuu edelleen, vaikka ikää miehellä on jo 67 vuotta.

– Tavoitteena on tehdä töitä ainakin 68-vuotiaaksi, sinne asti ainakin antavat, hän naurahattaa.

Töitä kirvesmiehenä

Esko toimii Musiikkitalon työmaalla perehdyttäjänä. SRV:n eri työmailla Esko on työskennellyt vuodesta 1993 lähtien.

– Vähitellen siirryin yhä enemmän perehdytys- ja työsuojelutehtäviin. Ajattelivat, että kun olen säilynyt hengissä näin pitkään, niin olen hyvä mies muita perehdyttämään rakennustyön riskeihin, Esko naurahattaa.

Kampin työmaalla Esko perehdytti noin 7 000 työntekijää. Linja oli, että ketään ei päästetty työmaalle töihin ilman perehdytystä.

Perehdytykseen Esko kehitti cd-levyllä ole-

van turvallisuusohjelman, joka helpottaa uusien työntekijöiden opastusta työmaahan ja sen vaaroihin. Flamingon työmaalla Eskon perehdytyksessä kävi noin 2 800 työntekijää ja tähän mennessä Musiikkitalon työmaalla reilut 600.

Esko Kokkonen on ollut edelläkävijä myös harmaan talouden torjunnassa.

– Valvon perehdytystilanteessa, että kaikki paperit ovat kunnossa.

Turvallisuus tärkeää

Esko Kokkonen on ollut läpi koko työuransa kiinnostunut työturvallisuusasioista.

– Tavoitteena pitää olla tiukasti nolla tapaturmaa. Työstä pitää päästä joka päivä terveenä kotiin, Kokkonen korostaa.

Eskon työkuunnissa ei ole sattunut reilun 40 vuoden aikana yhtään vakavaa työtapaturmaa.

– Työolot ovat muuttuneet etenkin viimeisen kymmenen vuoden aikana selvästi turvallisempaan suuntaan. Etenkin työvälineet ja telineet ovat parantuneet suorastaan huimasti.

Asenteet työsuojelua kohtaan ovat viime vuosina myös muuttuneet aiempaa selvästi myönteisemmiksi. Hän enää kohtaa välinpitämättömyyttä ja älytöntä riskinottoa.

Esko kiittelee nykyisen työnantajansa SRV:n linjaa työsuojeluasioissa.

– Teot ja sanat vastaavat toisiaan. Meillä pyritään koko ajan pitämään huolta siitä, että pystytään tekemään turvallisissa olosuhteissa. Jos jotain vikoja havaitaan, paikat pannaan saman tien kuntoon.

SRV:n työmailla on otettu käyttöön muuan muassa huomioliivit ja muut henkilökohtaiset suojavälineet, muun muassa suojalasit ja turvalajjat.

Työsuojelutoiminnan ansoistaan Esko Kokkonen sai viime keväänä kultaisen työympäristötyön erityisansiomitalin.

Hyvä porukka pitää töissä

Esko Kokkonen asennetta työntekoon kuva, että hän suoritti 51 vuoden iässä kirvesmiehen

ammattitutkinnon ja erityisammattitutkinnon 57-vuotiaana.

– Piti hiukan näyttää itselle ja muille, että vielä sitä vanhakin jotain osaa.

Pitkän työuran tehneelle Kokkoselle on selvää, että työmaalla pitää olla myös sellainen henki, että asioista voidaan puhua ja asioista sopia.

– Työssä pitää niin ikään olla haasteita ja mahdollisuuksia kehittyä. Työmaalla pitää olla myös sellainen henki, että asioista voidaan puhua ja asioista sopia. Riitelemällä harvoin päästään mihinkään hyvään lopputulokseen.

Viime vuosina Esko on joutunut opettelemaan uusia asioita, muun muassa ulkomaisten työntekijöiden perehdyttäminen ja harmaan työvoiman valvonta ovat tuoneet uusia tehtä-

viä. Kirvesmiehen ammatti on niin raskas, että siinä harva selviää lakisääteiseen eläkeikään asti terveenä.

– Itse olen viihtynyt työelämässä pitkään, kun viime vuodet ovat olleet fyysisesti kevyempää perehdytys- ja luottamusmiestoimintaa. Olisikin hyvä, jos ikääntyvät voisivat tehdä työuransa lopussa jollain tavalla kevyempää työtä vaikka uudelleen kouluttamalla. Se auttaisi jaksamaan. Kovissa urakoissa vanhat eivät enää oikein pärjää.

Kirvesmiehen työtä Esko pitää hienona, siinä näkee kättensä jäljet.

– Suosittelen nuorille, on hyvävaihtoehto nykyamaailmassakin.

Teksti ja kuvat: Kari Rissa

Työssä nykyistä pidempään

► **Esko Kokkonen** on suuri harvinaisuus työelämässämme. Suomessa ei taida olla toista 67 vuotta täyttänyttä kirvesmiestä mukana työelämässä. Työn todellisia sankareita on harvassa, sillä suomalaiset jäävät eläkkeelle keskimäärin 59,4 vuoden iässä. Moni haluaa pois ennen täyttä eläkeikää.

Tällä hetkellä puhutaan palon työurien pidennyksestä. Eri työryhmät miettivät, millä keinoin työntekijät saataisiin pysymään mukana työelämässä nykyistä pidempään. Eläkepolitiikan lisäksi keinoja etsitään myös työelämän kehittämisestä.

Huonoa johtamista

Työterveyslaitoksella pitkään ikäjohtamista tutkineen professori **Juhani Ilmarisen** mielestä työpaikoilla tarvitaan nyt laaja-alaista ja pitkäjänteistä toimintaa, joka tuottaa hyvinvointia ja auttaa ihmisiä selviytymään työelämän murroksessa.

Työkykyä parantava toiminta tulisi Ilmarisen mukaan ulottaa neljälle tärkeälle osa-alueelle: työntekijän terveys ja voimavarat, ammatillinen osaaminen, työ ja työolosuhteet sekä johtaminen ja työyhteisö.

– On toimittava yhtä aikaa kaikilla näillä osa-alueilla. Vasta niistä yhdessä rakentuu vaikuttava ja kestävä kokonaisuus, Ilmarinen muistuttaa.

Tällä hetkellä työpaikkojen suurimmat työhyvinvoinnin ongelmat löytyvät huonosta johtamisesta. Työhyvinvointia ja työturvallisuutta pitäisi johtaa aivan samaan tapaan kuin muutakin yritystoimintaa.

Johdon on asetettava tavoitteet ja annettava riittävä tuki työhyvinvoinnin edistämiseen. Tämän pitää tapahtua hyvässä vuorovaikutuksessa työntekijöiden kanssa.

– On selvää, että ilman ylimmän johdon sitoutumista työhyvinvoinnin eteen tehtävä työ jää vain kivaksi puuhasteluksi ja ehkä sinänsä mukaviksi tempuiksi, mutta joilla ei ole kuitenkaan pysyviä vaikutuksia.

Ihminen ei ole robotti

Tärkeä työhyvinvoinnin haaste ovat ikääntyvät, etenkin raskasta työtä tehneet työntekijät. He ovat yleensä ensimmäisinä lähdössä varhaiseläkkeelle.

– On otettava huomioon, että työntekijöiden elämäntilanteet muuttuvat merkittävästi työuran aikana. Ihminen ei ole suinkaan tasaista elämää viettävä robotti.

– On kysymys tahdosta. Sanojen ja toimintaohjelmien tulisi muuttua käytännön teoiksi työpaikoilla, jotta työurat todella pitenisivät, Ilmarinen vaatii.

Nyt on viimeinen mahdollisuus, jotta suurten ikäluokkien eläkkeelle jäämistä on mahdollista myöhentää. Tarvitaan tekoja kaikilla työpaikoilla. Tarvitsemme lisää monta Esko Kokkosta.

Kari Rissa

Esko Kokkonen on tykännyt ottaa asioista selvää. Se on oikeastaan pitänyt hänet viime vuosina työvireessä. Pieni luovuus ja itsenäisyys työssä ovat paikallaan.

Työttömyysputki – ikääntyvien työttömyyden syy vai seuraus?

1. Ikääntyvien työttömyysongelmat ovat 1990-luvun laman ja rakennemuutoksen perua.
2. Työttömyysputkeen on sekä vetoa että työntöä, mutta ratkaisevaa on työmarkkinoiden yleinen kehitys.
3. Työllisyyden kannalta avainasemassa on työttömäksi tulon ennaltaehkäisy.

Ongelman taustat 1990-luvun laman ja rakennemuutoksen perua

▶ Ikääntyvien työllisyysaste on tällä vuosikymmenellä noussut ripeästi. Nousu ei kuitenkaan ole koskettanut kaikkia, sillä tällä hetkellä noin 12 prosenttia 55–64-vuotiaista on työelämän ulkopuolella työttömyyden vuoksi – joko työttömänä työnhakijana tai työttömyyseläkkeellä.

Ikääntyvien työttömyysongelman taustalla ovat 1990-luvun lama ja rakennemuutos. Tämä johtuu kahdesta syystä. Ensiksi lama-aikana suuri joukko ikääntyviä joutui työttömäksi. Toiseksi työttömäksi tultuaan he eivät juurikaan työllistyneet. Näiden kahden tekijän yhteisvaikutuksesta ikääntyvien työttömyys on vähitellen kumuloitunut vuosien pitkäaikaistyöttömyydeksi, joka useimpien kohdalla on päättynyt tai tulee päättymään eläkkeelle siirtymiseen. Eläkepuolella laman varjo on erityisen pitkä.

Työttömyysputkeen sekä vetoa että työntöä

▶ Työttömyys merkitsee valtaosalle ikääntyvistä työttömyysputkeen siirtymistä eli pelkistään tilannetta, jossa työttömäksi tullut voi 500 päivän työttömyyspäivärahan päätyttyä siirtyä työttömyysturvan lisäpäiville ja tämän jälkeen valintansa mukaan vanhuuseläkkeelle 62–65 vuoden iässä.

Vuodesta 2005 putken alaikäraja on ollut 57 vuotta, tätä ennen se oli 55 vuotta ja vuonna 1996 se oli 53 vuotta. Ennen 2005 eläkeuudistusta vanhuuseläkettä edelsi työttömyyseläke, jonka piiriin työttömät siirtyivät 60–64 vuoden iässä. Vuonna 1949 tai aikaisemmin syntyneet ovat vanhan työttömyysputkijärjestelyn piirissä.

Työttömyysputken on epäilty hidastavan työttömyyden alentumista ja kiihdyttävän enenaikaiselle eläkkeelle siirtymistä. Tutkimusten mukaan työttömyysputki on lisännyt ikääntyvien työttömyyttä, sillä putki-ikäisillä on havaittu olevan selvästi korkeampi riski tulla työttömäksi kuin heitä hieman nuoremmilla. Lisäksi, kun vuonna 1997 putken alaikäraja korotettiin 53 vuodesta 55 vuoteen, putken ulkopuolelle jääneiden 53–54-vuotiaiden työttömäksi tulon riski laski.

Juha Rantala
Ekonomisti
Eläketurvakeskus

Yksittäistä syytä putken käytölle ei ole. Sekä yritykset että työntekijät ovat tahollaan vaikuttaneet työttömyysputken käyttöön. Yrityksille putki on tarjonnut sopuisan keinon vähentää tai uudistaa työvoimaansa ja ikääntyville se on tarjonnut vakaan ja melko kohtuullisen toimeentulon työelämän ulkopuolella.

Ikääntyvien työttömyys on kuitenkin merkittävässä määrin riippuvainen yleisestä talous- ja työllisyyskehityksestä. Tässä mielessä työttömyysputki ei ole työttömyyden syy, vaan köyhyyttä ja sosiaalista epätasa-arvoa vähentävä lievityskeino. Monille putki on antanut kohtuullisen toimeentulon tilanteessa, jossa työmahdollisuudet ovat lähes olemattomat.

Rakenteellisena ikääntyvien työttömyyttä aiheuttavana syynä voidaan pitää työvoiman kysynnän kasvua tietotyövaltaisilla ja palveluihin perustuvilla uusilla toimialoilla ja vähentymistä maatalouden ja perusteollisuuden toimialoilla. Työttömyysriskiä kasvattavat myös ikääntyneiden keskimääräistä heikompi koulutustaso ja se, että he asuvat usein taloudellisesti taantuvilla seuduilla.

Suhdannetilanteen merkitystä osoittaa se, että viime laman aikana valtaosa yrityksistä vähensi työvoimaansa. Heikoimmin kannattavat yritykset – joissa ikääntyvien työvoimaosuudet ovat usein korkeat – vähensivät työvoimaansa eniten.

Työttömäksi tulon ennaltaehkäisy

▶ Eläkejärjestelmälle ikääntyvien työttömyystilanteen kehitys on tärkeää. Työllisten määrä suhteessa eläkkeensaajiin on sekä nykyisten että tulevien eläkkeiden rahoituspuolelta keskeinen mittari. Muutokset työssäolon kääntöpuolella, kuten työttömyydessä, heijastuvat eläkemaksujen tasoon.

Työttömyys vaikuttaa myös eri varhaiseläkereittien suosioon. Siinä määrin kun työkyvyttömyyseläke ja osa-aikaeläke ovat vaihtoehtoja työttömyydelle (työttömyysputkelle), muutokset ikääntyvien työttömyydessä välittyvät näiden eläkemuotojen käyttöön. Työttömyydellä on edelleen merkitystä siihen, missä määrin ikääntyvien työurat voivat vanhuuseläkeiässä jatkaa.

Ikääntyvien työttömyyttä on sen pitkittyessä vaikea katkaista. Siksi tehokkaimmin ikääntyvien työttömyyttä alentaa työttömäksi tulon uhan alentuminen. Työmarkkinajärjestöjen sopimuksen mukaan putken alaikäraja nousee vuoden 2011 alusta vuodella. Aikaisempien kokemusten valossa tämän ratkaisun voi olettaa hillitsevän tai ainakin lykkäävän irtisanomisia.

Finanssikriisi ja sen siirtyminen reaalityöelämään lisää eittämättä ikääntyvien työttömyyttä ja tätä kautta myös työttömyysputken käyttöä. Nähtäväksi jää kuinka syväksi lama muodostuu ja kuinka pitkät jäljet se jättää. Viime vuosikymmenen lamaan verrattuna tilanne on siinä mielessä parempi, että putken ikäraajat ovat selvästi korkeammat. Myös työvoimapulan uhka on nyt todellisempi kuin vielä 1990-luvulla.

Muodikasta riskienhallintaa japanilaisin maustein

Kuva: Tuomo Manninen

Kaikenkarvaisia finanssipalveluja kehitetään ja business sujuu, mutta missä on hyöty yhteiskunnalle? Tämä ongelma ei koske työeläkejärjestelmää, joka suojaa työntekijöitä ja heidän perheitään monilta riskeiltä. Tarve on aito. Turvaa tarjotaan työkyvyttömyyden ja perheen elättäjän kuoleman varalle sekä toimeentulon turvaksi seniorivuosille.

Kantaessaan riskejä asiakkaitensa puolesta, eläkelaitokset altistuvat itse monenlaisille riskeille. Tähän ongelmaan kaupataan ratkaisuksi kehittyneitä riskienhallintaa. Se on nykyisin suoranainen muoti-ilmiö, jonka ilosanomalta ei voi välttää.

Mallia suunnistuksesta

Liiketoiminta perustuu riskinottoon – tulosta syntyy ainoastaan onnistuneella riskinotolla. Eläkelaitoksetkaan eivät voi siltä välttää. Suoraviivainen riskien minimointi johtaisi samalla liiketoiminnan minimointiin.

Jotakin parempaa on keksittävä. Esimerkkiä voi ottaa vaikka urheilusta. Suunnistuksessa riskienhallinnalla on keskeinen rooli. Suunnistajat korostavat ainakin seuraavia seikkoja: ennakkosuunnitelmaa, moninkertaista varmistusta ja olennaisen erottamista epäolennaisesta. Lisäksi psyykkisillä tekijöillä on suuri merkitys.

Tiedollinen puoli riskienhallinnasta on opetettavissa. Tärkeää emotionaalista kokemusta ei voi sen sijaan siirtää – riskien ikävät seuraukset omakohtaisesti kokenut henkilö suhtautuu niihin vakavammin.

Riskienhallinnan toteuttaminen organisaatiossa vaatii prosessien ymmärtämistä sekä standardeja ja auditointeja. Tämä ei kuitenkaan riitä – lopulta substanssi ratkaisee. Muodollisesti oikea toimenpide voi epäonnistua täysin.

Edes laaja ja nopea raportointi ei itsessään takaa parempaa asioiden hallintaa. Kivaava on kokeneen aktuaarin toteamus: ”Ennen tietojärjestelmä tuotti liiketoiminnasta kymmenen lukua kerran vuodessa. Nykyisin saadaan 20 000 lukua joka kuukausi, mutta ymmärrys ei liene sen parempi.”

Yleisen standardiajattelun sijasta yrityksissä olisi pyrittävä liiketoimintalähtöisiin riskienhallinnan ratkaisuihin.

Ei mitään uutta auringon alla

Historiallinen verrokki riskinäkökulmalle on laadunhallinnalla. Laadunhallinnan menetelmät juontavat juurensa jo toista maailmansotaa edeltäneeltä ajalta. Tultaessa 1980-luvulle japanilaiset olivat omaksuneet ensimmäisenä maana laadunhallinnan kulttuurin. Sen seurauksena heidän tuotteensa olivat usein länsimaaisia tuotteita korkealatuksisempia.

Japanilaisten esimerkin innoittamana laadunhallinta saavutti keskeisen strategisen roolin kaikissa edistysellisissä yrityksissä ympäri maailman – kuten riskienhallinta nykyisin. Vertailun tekee herkkä se, että riskienhallinta on tulkittavissa riskeihin keskittyväksi laadunhallinnaksi. Monet riskienhallinnan toiminnot ovat kuuluneet jo vuosia arkipäivän liiketoimintaan.

Tukena tutkimustulokset

Mistä hienot periaatteet tulevat? Japanin laadunhallinnan nousu perustui tilastotieteen professori W. Edwards Demingin uraauurtavaan työhön ja japanilaisten poikkeuksellisen hyvään uusien ideoiden soveltamiskykyyn.

Tutkimustulosten hyödyntäminen on tärkeää myös riskienhallinnassa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kansainvälinen riskienhallintajohtajien foorumi (Chief Risk Officer Forum) nojaa jatkuvasti suosituksiinsa tieteellisiin periaatteisiin ja uusiin tutkimustuloksiin.

Kun esimerkiksi mietitään työeläkejärjestelmän kohtaamien demografisten riskien hallintakeinoja, on tiedettävä mitkä syyt ajavat ihmisiä pois työelämästä ja mitkä pitävät heidät töissä. Ainoastaan tutkimuksen avulla voidaan näihin kysymyksiin saada mahdollisia vastauksia.

Hienoista riskienhallinnan järjestelmistä huolimatta päätöksentekijä on riskejä punnitessaan viimekädessä yksin ja yksinäinen.

Lasse Koskinen

*Kirjoittaja on
Helsingin kauppa-
korkeakoulun dosentti.*

Masennus vei viime vuonna
työkyvyttömyyseläkkeelle
lähes 4 500 ihmistä

Masto

torjuu masennusta

Masennuksen takia jäädään
keskimäärin eläkkeelle 49-vuotiaana,
ja nainen masentuu miestä useammin.
Masennusperäisiä eläkkeitä oli viime
vuonna noin 38 000, 14 prosenttia
kaikista työkyvyttömyyseläkkeistä.

– Sosiaali- ja terveydenhuollon koulutetut naiset ovat vaarassa jäädä eläkkeelle masennuksen vuoksi keskimääräistä useammin. Masennus on sairaus sairauksien joukossa eikä se aina vie automaattisesti pois töistä, Masto-hankkeen pääsihteeri Teija Honkonen toteaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön nelivuotinen Masto-hanke (2008 – 2011) on polkaistu pystyyn, jotta masennukseen sairastuneiden työssä selviytymisen ongelmiin ja työssä pysymisen tukemiseen löydettäisiin hyviä käytäntöjä. Masto-hankkeen pääsihteeri, dosentti **Teija Honkonen** tuntee masennussairauksien monimuotoisen ongelman.

– Etsimme ratkaisuja masennustilojen aikaisempaa parempaan tunnistamiseen ja työterveyshuollon, psykiatrian ja kuntoutuksen yhteistyön solmukohtiin. Toimivat yhteistyökäytännöt voivat ehkäistä työkyvyttömyyden tarpeetonta pitkittymistä, Honkonen uskoo.

Missä ammateissa masennus vie eläkkeelle?

Missä ammattiryhmissä masennuksen vuoksi siirrytään eniten eläkkeelle? Asiaa selvittääkseen Masto-hanke teetti tutkimuksen, jonka toteuttivat tutkijat VTT **Tiina Pensola** Kuntoutussäätiöstä ja VTL **Raija Gould** Eläketurvakeskuksesta (Ammatit ja masennusperusteiset työkyvyttömyyseläkkeet, ETK:n keskustelualoitteita 2009:7).

Tutkimus pohjasi rekisteriaineistoon, johon sisältyi 272 000 henkilöä. Tutkimuksesta ilmenee, että naisten ammattiryhmissä masennusperusteisia eläkkeitä alkoi eniten ajoneuvonkuljettajilla, varastotyöntekijöillä ja sairaanhoitajilla sekä perus- ja lähihoitajilla. Myös esimiestehtävissä masennus söi työkykyä. Vähiten masennus vei eläkkeelle niitä, jotka työskentelivät käsityöläisinä, lääkäreinä ja tekniikan ja luonnontieteiden asiantuntijoina.

Vastaavasti miehillä masennuksen vuoksi eläkkeelle vieneet ammattiryhmät olivat fysioterapeutit, sosiaalityöntekijät, veturinkuljettajat sekä virastojen ja laitosten asiantuntijat ja, heilläkin, perus- ja lähihoitajat.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös henkilömäärältään suurimpia ammattiryhmiä. Naisten viidestä suurimmasta ammattiryhmästä neljässä masennusperusteisia eläkkeitä alkoi keskimääräistä enemmän. Nämä neljä ammatti-

ryhmää – toimistotyöntekijät, perus- ja lähihoitajat, siivoojat ja sairaala- ja keittiöapulaiset sekä sairaanhoitajat – kattoivat kolmanneksen kaikista alkaneista masennusperusteisista eläkkeistä.

Masennuksesta voi parantua

Masennukseen sairastuu yhä useampi suomalainen niin vakavasti, että työkyky häiriintyy. On väärin kuitenkin painottaa, että masennus veisi työkyvyn kokonaan. Masennus on sairaus sairauksien joukossa eikä se aina vie automaattisesti pois töistä.

Viime vuonna kuitenkin lähes 4 500 ihmiselle masennus koitui työkyvyttö-

myyden syyksi. Heistä 4 084 siirtyi työeläkejärjestelmästä masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle.

– Masennuksen syihin ja sairauden ehkäisyyn tulisi työelämässä pystyä nykyistä paremmin puuttua jo varhaisessa vaiheessa, sillä paluu työkyvyttömyyseläkkeeltä työhön on harvinaista. Myös ammatillisella kuntoutuksella, osasairauspäivärahalla ja osaeläkkeellä tuetaan työssä jaksamista, toteaa johtaja **Riitta Korpiluoma** Eläketurvakeskuksesta.

Enemmistö masennusta sairastavista pysyttelee töissä. Työkyvyn säilymiseen vaikuttavat sairauden oireiden ja siihen liittyvän toimintakyvyn heikkenemisen lisäksi työn vaatimukset ja esimieheltä saatu tuki.

Lisää aiheesta Masto-hankkeen kotisivulta www.tartumasennukseen.fi

Teksti: Anne Iivonen

Kuva: STM, Mauri Ratilainen

Tarmo Pukkila ei aio hellittää eläkkeellä. Kirjan kirjoittamisen lisäksi hän suunnittelee vakuutus- ja finanssilukutaidon edistämistä. Myös lukuteoria on lähellä matemaatikon sydäntä.

Tarmo Pukkila eläkkeelle

LÄHTÖ ja LOITSU

Ylijohtaja **Tarmo Pukkila** lähtee eläkkeelle. Sosiaali- ja terveysministeriössä Pukkila vaikutti vakuutusosaston ylimpänä virkamiehenä 16 vuoden ajan. Hänen käsissään oli valta, jolla puuttua muun muassa työeläkelaitoksia, Eläketurvakeskusta ja Kansaneläkelaitosta koskeviin asioihin.

Fakta:

► **Tarmo Pukkila** (s. 1946) teki täyden työuran. Pukkilan eläkeikä (63 vuotta, 8 kuukautta) tulee täyteen virallisesti marraskuun lopussa, mutta kertyneiden lomien vuoksi lähtö ministeriöstä tapahtui syyskuun lopussa.

Ennen ministeriöuraa Pukkila toimi yli-

opistomaailmassa 1970-luvun alusta lukien. Hän sanoo uravalintansa olleen sattumaa: valinta tilastotieteen assistentiksi ratkesi lantiniteillä. Sitten hän oli Tampereen yliopiston tilastotieteen professorina ja akateemisen uran päätteeksi rehtorina kahtena kautena vuosina 1987–1990 ja 1990–1993. Akateemiseen uraan mahtuu myös vierailuja Yhdysvaltain yliopistoissa.

Pukkilan johtama sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosasto (VAO) johtaa ja ohjaa vakuutuspolitiikkaa sekä sosiaalivakuutuksiin perustuvaa toimeentuloturva- ja keuhkita- näitä koskevaa lainsäädäntöä. Osasto jakaantuu viiteen yksikköön, joista eläkevakuutusyksikkö käsittelee muun muassa eläkelainsäädäntöä. Osastolla on 60–70 työntekijää.

Valtioneuvoston empirekeskustassa Pukkilan särmä olemus istuu mai-semaan. Mies on kuin viivoitin, huolitellun liituraitapuvun kuosi vielä lisää olemuksen suoraviivaisuutta. Kiel-tämättä, kun etunimi on Tarmo ja sukunimikin miehekkäästi Pukkila, jo pelkästä nimestä piir-tyy voimakas mielikuva. Istuuko edessäni jää-räpäinen virkamies, työeläkealan ykkösinhokki vai kriittisillä kannanotoillaan ristiriitoja herät-tävä toisinajattelija?

Ennakkokäsitykset kaatuvat tai vahvistuvat tässä haastattelussa, jossa Pukkila puhuu suun-sa puhtaaksi.

Henki-Kansan konkurssi jätti jäljen

Pukkila tuli ministeriöön juuri viime laman sy-vimmässä vaiheessa. Kun hän nyt päättää työn-sä, maa painii taas taantumassa. Mitä kaikkea siihen väliin mahtuu? Pukkila kertokoon itse.

– Tullessani elokuun alussa 1993 vakuutus-osastolle, totesin jokseenkin toisena päivänä, että Apollo menee nurin. Tästä parin viikon päästä kävi ilmeiseksi, että koko Kansa-ryhmä kaatuu.

– Kuuden vakuutusyhtiön ja Vammalan Seu-

dun Eläkekassojen konkurssit osoittivat, miten tärkeää vakuutettujen etujen suojeleminen on. Se on vakuutusalan sääntelyn ja valvonnan keskeisin tehtävä. Väitän, että tulos oli kohtuullisen hyvä. Jopa Henki-Kansan osalta tavoite saavutettiin, 14 vuoden ponnistelujen jälkeen siitäkin huolimatta, että yhtiön taloudellinen tila oli niin karmea vuonna 1994.

Pukkilan mukaan valvojen hereillä pysyminen on tärkeää, koska vaikeuksiin joutuvat vakuutuslaitokset pyrkivät ottamaan suuria riskejä ennen konkurssia.

– Hieman samaan tapaan kävi 2000-luvulla työeläkejärjestelmässäkin, jossa koviin tuot-toihin tähtäävällä riskinotolla pyrittiin ehkäise-mään työeläkemaksun nousua. Viime syksynä kävi tosi huonosti! Tarvittiin poikkeuslaki pe-lastamaan järjestelmä.

Talous sanelee politiikan suuntaa

Nyt 2010-luvun kynnyksellä kansantalous on jälleen lamatunnelmissa ja poliittiset päättäjät sekä virkamiehet huojahtelevat kvartaalitalou-den sykeissä. Onko tämä talouslama erilainen kuin 1990-luvun alussa koettu?

– Nyt kyseessä on maailmanlaajuinen krii-

si, josta työeläkejärjestelmäkään ei pääse ulos ilman merkittäviä muutoksia. Työeläkelaitok-silta puuttuu riskinotto-kyky, jolla voitaisiin ta-voitella riittävän korkeita sijoitustuottoja työelä-kemaksun nousupaineen hillitsemiseksi.

Näissä ja tulevaisuuden taloudellisissa oloissa Pukkila ruotii myös ns. sosiaalilupoa. Se oli hä-nen mielestään uskomaton päätös, erityisesti palkansaajien osalta.

– Uskooko joku tosissaan, että työeläkemak-sua voitaisiin nostaa vuosina 2011–2014 yhteen-sä 1,6 prosenttiyksikköä? Hämmästykseni tulee olemaan suuri, jos niin kuitenkin tapahtuu, hän pohtii jalka jo tukevasti ministeriön ulkopuo-lella.

Kritiikki jatkuu. Pukkilan mukaan myöskään poikkeuslain jatkamisella ei ratkaista järjestel-män perusongelmia. Hän sanoo, että finanssi-kriisistä ja poikkeuslaista toipuminen edellyttää merkittäviä muutoksia työeläkejärjestelmään.

– Mikään finanssimarkkinoilla ei ole ennal-laan tämän kriisin jälkeen, ei edes Suomen la-kisäaiteinen työeläkejärjestelmä. Toivottavasti maailmanlaajuisista ja suomalaistakin säänte-lyjärjestelmää pystyttäisiin parantamaan krii-sin seurauksena. Korjaamme parhaillaan sa-toa siitä kasvustosta, jonka siemenet kylvettiin niiden toimesta, joiden mielestä kaikkinaisen

”En hämmästyisi kovin paljoa, vaikka jonain päivänä olisi vain yksi yksityisen sektorin työeläkelaitos.”

finanssimarkkinoiden sääntely ja valvonta on pahasta. Tämä porukan ajattelutapa pääsi voitolle vuosiksi.

– Toimiakseen ihmisten hyväksi markkinatalous tarvitsee rautaisen valvonnan. Tätä olen hokenut parikymmentä vuotta. Erityisesti pankkisektorilla on taipumus tuottaa sellaisia maailmanlaajuisia ongelmia, joista vain veronmaksajien massiivisella tuella pystytään selviytymään, Pukkila toteaa.

Kilpailu ei riitä päätavoitteeksi

Ratkaisevia järjestelmän rahoituksen kannalta ovat kotimaiset työpaikat. Työeläkejärjestelmä ja yleisemminkin sosiaaliturvajärjestelmä seisoo tai kaatuu kotimaisten työpaikkojen myötä.

– En hämmästyisi kovin paljoa vaikka jonain päivänä Suomessa olisi vain yksi yksityisen sektorin työeläkelaitos. Siihen tosin saattaa mennä kuitenkin aikaa, koska työeläkejärjestelmässä on kysymys sen verran mittavista valtapoliittisista asioista. Ensimmäisetkin löytää toimintapääomia ja riskinottoa jollain muulla tavalla.

– Koettuun kriisiin viitaten on aiheellista kysyä, että mitä hyötyä hajautetusta työeläkejärjestelmästä todellisuudessa on palkansaajien työeläkkeiden kannalta? Järjestelmän päätavoite on eläkkeiden turvaaminen, ei esimerkiksi laitosten kilpailu, jolla sitä paitsi tuhlaetaan eläkevaroja. Jo pitkään järjestelmässä etusijalla on ollut järjestelmän pitäminen pystyssä. Kaukana perässä tulee eläkkeiden turvaaminen, Pukkila sanoo.

Maine ja monisärmäinen julkisuuskuva

Vain harvoin vakuutusosaston ylimpänä virkamiehenä Pukkila on kokenut saavansa mielipiteilleen toivottua vastakaikua. Asiallinen keskustelu järjestelmästä on hänen mukaansa osoittautunut mahdottomaksi.

– Kun kyskää minkä tahansa järjestelmän epäkohdan, korvesta kuuluu keisarin vaatteita ylistävän kuoron huuto. Järjestelmässä viedään läpi, tarvittaessa vaikka väkisin ja voimalla ratkaisuja, joissa riskienhallinta on sitemmin pettänyt perusteellisesti. Voimankäyttäjät ovat

työeläkelaitosten hallituksissa istuvat työmarkkinajärjestöjen edustajat. Olemme nyt nähneet tämän touhun vaarallisuuden.

– Rahoitusongelmien äiti on se, että aikaan työttömyysongelman seurauksia ryhdyttiin hoitamaan työeläkejärjestelmällä. Maksun nousua ryhdyttiin myöhemmin torjumaan sijoitusriskin kasvattamisella. Viime vuonna ei saatu työeläkelaitosten tavoittelemia miljoonan euron lisätuottoa päivässä, vaan jokaisen päivänä tuli sijoitustappioita 60 miljoonaa euroa riskinoton seurauksena. Missä se sijoitusosaminen ja riskienhallinta on?

Kummisetä vai toisinajattelija?

Kumpi määritelmä luonnehtii osuvammin hänen suhdettaan työeläkejärjestelmään: vaikutusvaltainen kummisetä vai ristiriitoja herättävä toisinajattelija?

– Kaikki nämä vuodet olen ollut vakuutettujen asialla. Tuloksesta olen jokseenkin tyytyväinen. Olen myös näköjään noudattanut suuresti arvostamani Nobel-fysiikan Richard Feynmanin kirjan nimen *Mitä siitä mitä muut ajattelevat!* sisältämää erinomaista ohjetta. Ennakko-luulottomat kyseenalaistajat vievät kehitystä eteenpäin.

– Kautta aikojen totuuden puhujia on uhanut roviolla polttaminen. Työeläkejärjestelmäsäkin näitä rovin rakentajia ja sytyttäjiä riittää.

Pukkila muistaa pilkuntarkasti myös sen, kun Suomen Kuvalehti julkaisi 1995 toimittaja **Olli Ainolan** kirjoituksen. Siinä virkamies Pukkila leimattiin vakuutusalan *persona non grataksi*. Samassa artikkelissa **Iiro Viinanen** julistettiin alan *persona grataksi*.

– Olen monta kertaa pyytänyt Suomen Kuvalehden päätoimittajalta, että saisin kirjoitukset komeisiin raameihin kehystettyinä. Kaiken koe-tun jälkeen olen ylpeä noista kirjoituksista.

Tyytyväisenä eläkkeelle, sielu säästy vammoilta

Pukkila sanoo lähtevänsä äärimmäisen iloisena nykyisistä tehtävistään eläkkeelle ja muihin töihin. Jälkeenpäin ei sieluun tunnu jääneen vammaa tai mitään sellaista, mitä pitäisi katua. Hän aloitti kuuden vakuutusyhtiön konkurssien sel-

vittelyllä ja oli pelastamassa työeläkejärjestelmää poikkeuslailla viime syksynä.

Pukkila toteaa, että vakuutusosastolla on valmisteltu lähes järkyttävän suuri määrä hallituksen esityksiä. Yrittäjien ja apurahansaajien sosiaaliturvaa on kehitetty, myös vakuutusvalvonta on parantunut.

– Kaikista töistä nostan saavutuksena kärkeen Henki-Kansan vakuutettujen etujen turvaamisen. Silloin kun Apollo kaatui, eräs merkittävä vakuutusjohtaja sanoi minulle, että jos lakkaan puhumasta takuujärjestelmistä, Apollon asiat hoituvat kuin tanssi. Toinen merkittävä vakuutusjohtaja ehdotti minulle samoihin aikoihin, että nostetaan Kansan raato pöydälle ja lyödään se lihoiksi. En suostunut vaihtamaan vakuutettuja etuja omaan mukavuuteeni. Tämä ilmeisesti osoitti korkeille vakuutusjohtajille yhteistyökyvyttömyyteni.

– Valvonta on inhimillistä toimintaa, jossa virheet ovat luonnollisesti mahdollisia. Kovin monia luurankoja ei kaapeistani pitäisi löytyä. Ainut mieltäni ajoittain kaihtanut asia se, että en ponnekkaammin selvittellyt ETK:n tekemisiä 80-luvun lopulla, jolloin taloudessa meni kovaa ja joka meno päättyi 90-luvun alun kriisiin, hän toteaa.

Seitsemän päivää ja sen jälkeen

Ei vaikuta siltä, että Pukkilasta tarmo mihinkään kaikkoo. Vielä viimeisinä työviikkoina näyttää olevan täysi höyry päällä, kun hän selvittelee arkistoja ja tallensi gigamäärin aineistoa kotikoneeksi hankitun Macintoshin kovalevylle. Tuskinpa hän ryhtyy laiskottelemaan, eikä siinä lomassa eläkejärjestelmäkään unohda.

– Tulen siitä ja muista vakuutusasioista kirjoittamaan. Tulevan kirjan työnimenä on ”Seitsemän päivää ja sen jälkeen”. Seitsemän päivää on se aika, kun tehtiin tämä poikkeuslain valmistelu, hän selvittää.

Mitä lähemmäksi eläkkeelle siirtyminen tulee, sitä riemukkaammaksi miehen olemus muuttuu.

– Kun tämä lehtikirjoitus ilmestyy, olen pyörämatkalla Avignonissa Ranskassa. Elämä on täynnä naurettavan hauskoja juttuja.

*Teksti: Anne Iivonen
Kuvat: Karoliina Paatos*

Patistusta sijoitusosaamiseen

Sijoitustuottoa vaaditaan, ja samaan aikaan viranomaiset olisivat kieltämässä tai rajoittamassa riskirahastojen käyttöä työeläkeyhtiöiltä. Rahastoista käytetään myös nimityksiä hedge-, vipu- ja suojarahasto. Kaikki hedge-rahastot eivät käytä vipua, kaikki eivät suojaa ja myös tavanomaiset rahastot ovat riskirahastoja.

Työeläkeyhtiöiden salkuissa oli kesällä 2006 noin 6,6 prosenttia sijoituksia hedge-rahastoihin. Osuus on pieni ja sitä voidaan vielä kaksin- tai kolminkertaistaa nykyisestä. Hedge-rahastot sopivat erinomaisesti työeläkevarojen hallintaan, mutta kaikilla työeläkevarojen sijoittajilla ei ole siihen tarvittavaa osaamista.

Hedge-rahastot hajauttavat riskiä

Viranomaiset kritisoivat läpinäkyvyyden puutetta: sijoittajat eivät tiedä, mihin rahastot sijoittavat. Rahastot soveltavat tarkoin varjeltuja strategioita kilpailluilla markkinoilla, hyödyntämällä markkinoiden tehottomuuksia ja joissakin tapauksissa vähäistä likviditeettiä. Strategioillaan rahastot pystyvät tarjoamaan sijoittajilleen tasaista ja osakemarkkinoita korkeampaa tuottoa.

Viranomaiset vaativat, että rahastojen on paljastettava korttinsa. Rahastojen sijoitukset voivat vaihtua päivittäin, jopa alle minuutin välein. Tai rahasto on voinut ostaa John Smithin henkivakuutuksen. Kuinka tällaisia sijoituksia voidaan valvoa? On oleellisempaa löytää Ponzi-huijarit, jotka eivät sijoita lainkaan.

Hedge-rahastot soveltuvat erityisen hyvin sijoitusriskien hajauttamiseen. Tuoreen eläkevarojen sijoittamista kartoittavan kansainvälisen selvityksen mukaan viimeisen 10 vuoden aikana eläkesijoittajat ovat hajauttaneet riskejään vähentämällä osakkeiden osuutta ja lisäämällä vaihtoehtoisten sijoitusten painoa salkuissaan. Sijoittajilla on tarkoitus lisätä hedge-rahastojen käyttöä riskien hajauttajana.

Osakemarkkinat toipuvat aikanaan, mutta osakemarkkinoiden näkymät ovat edelleen

ankeat ja pitkän ajanjakson tuotot totuttua alhaisemmat. Perinteisellä sijoittamisella ei tulla saavuttamaan työeläkejärjestelmän tuotto-ole- tusta, noin neljän prosentin keskimääräistä reaali- tuottoa. Siksi ammattimaisesti toteutetulla sijoittamisella hedge-rahastoihin on merkitystä tuotto- tai riskitavoitteen saavuttamisessa.

Nyt vaaditaan erikoisosaamista

Finanssivalvonta ihmettelee myös hedge-rahastojen arvostamista ja tuottolukujen laskentaa. Rahastojen sijoitukset ovat usein epälikvidejä ja niillä ei ole markkinahintaa, joten sijoitusten arvostaminen perustuu usein mallin antamaan hintaan tai pelkkään arvioon. Ongelma on sama kuin työeläkeyhtiöiden kiinteistösijoituksissa ja sijoituksissa noteeraamattomiin yhtiöihin. Niille ei ole myöskään tarjolla päivän hintoja.

Viranomainen ihmettelee myös sitä, onko työeläkesijoittajan toiminta enää itsenäistä, kun osa salkusta on annettu ulkopuolisten salkunhoitajien, managerien, hoidettavaksi. Tämä on yleinen käytäntö, koska työeläkevarojen sijoittajilla ei ole riittäviä resursseja eikä kaikkien omaisuusluokkien osaamista.

Työeläkevarojen sijoittajien tehtävänä on hallita kokonaisuutta ja pyrkiä löytämään managerit, jotka pystyvät saamaan aktiivituottoa aktiivisella sijoittamisella. Tavanomaisista rahastoista tällaista osaamista ei enää löydy, mutta jollakin hedge-rahastoilla sitä on. Rahaston valinnan tulee perustua rahastojen perusteelliseen kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen analyysiin sekä 'due diligence' -menettelyyn. Jälkimmäisellä tarkoitetaan rahastoyhtiön taustojen selvittämistä.

Huonoista kokemuksista opittavaa

Sekä hedge-rahastojen managerit että sijoittajat ovat ottamassa opiksi huonoista kokemuksista. Esimerkiksi CalPERS, Kalifornian julkisen sektorin eläkesijoittaja, ilmoittaa, että se on järjestämässä uudelleen suhteitaan hedge-rahastoihin.

Tavoitteena on intressien yhteensovittaminen, sijoitusten valvonta ja parempi läpinäkyvyys. Tämän lisäksi CalPERS suunnittelee ottavansa käyttöön pelkästään sille räätälöidyt hedge-rahastojen tyyppiset sijoitusratkaisut.

Valvojat ovat aina askeleen jäljessä käytäntöä. Uusin alan tutkimus kohdistuu systeemiriskin tunnistamiseen ja hallintaan. Sekä valvojin että valvottavien olisi syytä perehtyä tähän alueeseen.

Vaikuttaa siltä, että hedge-rahastoista ollaan hakemassa syntipukkia finanssikriisille. Toteutuessaan hedge-rahastojen kieltäminen työeläkeyhtiöiltä olisi luonteva jatko työeläkevarojen sijoittamista koskeville aikaisemmin tehdyille onnettomille päätöksille. Kieltojen sijasta työeläkevarallisuuden sijoittajia pitäisi patistaa osaamisen kehittämiseen.

Hannu Kahra

Yrittäjien eläkevakuuttaminen alivakuuttamista?

Raila Hyrkkänen
Tutkija
Eläketurvakeskus

1. YEL-vakuutuksen työtulo on keskimäärin kolmanneksen pienempi kuin yrittäjän verotuksen perusteena olevat työtulo.
2. YEL-vakuutuksen työtulo ei kaikilta osin vastaa Eläketurvakeskuksen antamia työtulo-ohjeita.
3. YEL-vakuutuksella on vaikutuksia yrittäjien sosiaaliturvaan.

YEL-vakuutuksen taso on matala

YEL-vakuutuksen työtulon ei tarvitse vastata yrittäjän verotettavia tuloja. Sen pitäisi kuitenkin vastata sitä palkkaa, joka olisi kohtuudella maksettava, jos yrittäjän tilalle olisi palkattava yhtä ammattitaitoinen henkilö. Eläketurvakeskuksen selvityksessä tarkasteltiin, miten paljon YEL-vakuutuksen työtulo eroaa yrittäjien verotuksen perusteena olevasta työtulosta.

YEL-työtulon taso oli keskimäärin 65 prosenttia yrittäjien työtulosta, miehillä 64 prosenttia ja naisilla hiukan korkeampi 71 prosenttia. Vakuutuksen tasoa voidaan pitää suhteellisen matalana yrittäjätoiminnasta saatuihin tuloihin nähden.

Aineistona olivat Eläketurvakeskuksen rekisteritiedot ja Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston tiedot YEL-vakuutuksen ottaneista yrittäjistä vuodelta 2005. Yrittäjien tuloerot ovat suuremmat kuin palkansaajilla. Sen takia keskimääräisten tulojen sijaan selvityksessä tarkasteltiin mediaanituloja eli tarkasteltavien ryhmien kesimmäisiä havaintoja.

Yrittäjien työtulo vaihteli vuositulolla 14 000 – 28 000 euron välillä ja sen mediaani oli 21 000 euroa. YEL-työtulo liikkui kapeammalla alueella 11 000 – 16 000 euron välillä, mediaani oli 13 700 euroa.

Toimialan mukaisessa vertailussa YEL-työtulon osuus työtulosta oli muita korkeampi niillä aloilla, joilla työtulot olivat suhteellisen alhaiset. Tällaisia ammattiryhmiä oli eniten kaupan, majoitus- ja ravitsemistoiminnan sekä henkilökohtaisten palvelujen aloilla. Miesvaltaisella

kuljetusalalla yrittäjien työtulot vastasivat vuoden 2005 keskipalkkaa, mutta YEL-työtulon osuus jäi hieman yli puoleen työtulosta.

Kun työtulot nousevat, myös YEL-työtulot nousevat, mutta eivät samassa suhteessa. Ainoastaan joissakin korkeasti koulutettujen ammattiryhmissä YEL-työtulo nousi yli 20 000 euron, mutta verotettavien työtulojen määrä saattoi olla yli kaksinkertainen.

Työtulo-ohjeissa tähdätään keskipalkan tasolle

Eläketurvakeskuksen työtulo-ohjeissa lähdetään siitä, että kullekin ammattiryhmälle on määritetty tietty eläketurvan minimitaso. Minimisuosituksukset näyttävät toteutuvan parhaiten sellaisilla ammattialoilla, joilla sekä suositusten taso että vuositulot jäivät melko alhaisiksi. Monissa ammattiryhmissä kuten rakennus- ja kuljetusalalla sekä liike-elämän palveluissa yrittäjien työtulot vastasivat YEL-työtulon minimisuosituksia, mutta jostakin syystä riittävää eläketurvaa ei kuitenkaan oltu hankittu.

Joillakin pienillä teollisuuden ammattialoilla samoin kuin ravintola-alan ja henkilökohtaisten palvelujen yrityksissä YEL-työtulo saattoi olla suurempi kuin yrittäjän työtulo, mutta se ei silti yltänyt minimisuosituksen tasolle. Työtulo-ohjeissa on pyrkimystä keskipalkan tasolle, mutta pieniyrittäjien tulotasolla ei siihen aina päästä.

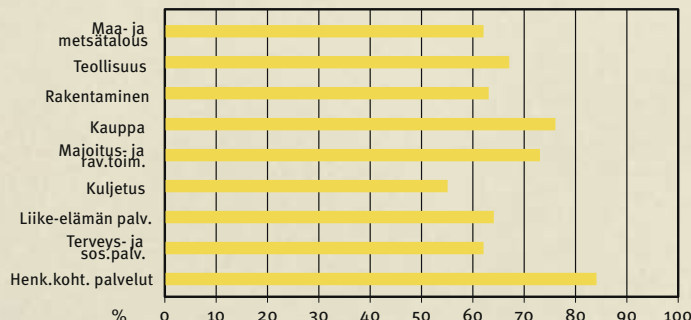
Pieni YEL-työtulo heikentää eläkettä ja muita sosiaalietuuksia

Alhaisesta YEL-vakuutuksesta seuraa se, että yrittäjien eläkkeet ovat palkansaajia pienempiä. YEL-vakuutus vaikuttaa myös muihin sosiaalietuuksiin. Sairauspäivärahan, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan sekä erityisäitiysrahan määrä lasketaan hakijan YEL-työtulon perusteella. Yrittäjien mediaanitulon perusteella laskettu sairauspäiväraha oli 32 euroa vuonna 2005, kun mediaanipalkan perusteella laskettu päiväraha oli kaksi kertaa suurempi.

Yrittäjän osa-aikaeläkkeen saaminen edellyttää sitä, että YEL-työtulo on vähintään 13 121,87 euroa (2009). Vuonna 2005 lähes 40 prosenttia yrittäjistä ei olisi voinut hakea osa-aikaeläkettä YEL-työtulon pienyyden takia. YEL-työtulo on myös yrittäjien työttömyyskassojen korvausperusteena. Työttömyyskassan jäsenyys edellyttää, että YEL-työtulo on vähintään 8 520 euroa vuodessa. Vuonna 2005 viidesosalla yrittäjistä ei olisi siitä syystä ollut oikeutta työttömyysturvan ansiopäivärahaan.

YEL-työtulon pitäisi seurata yrittäjien työtulon kehitystä silloin, kun kehitystä parempaan on. Yrittäjien pitäisi käyttää myös hyväkseen mahdollisuutta YEL-maksujen joustoon ylöspäin. Hyvinä vuosina yrittäjillä on mahdollisuus joustaa perusmaksun määrästä ylöspäin ja nostaa kyseiseltä vuodelta karttuvaa eläketurvaansa. Takautuvasti yrittäjät eivät pysty eläketurvaansa parantamaan. ■

YEL-työtulon mediaanin osuus yrittäjien mediaanitulosta eri toimialoilla vuonna 2005, %

YEL-työtulon pitäisi vastata sellaista palkkaa, joka olisi maksettava, jos yrittäjän tilalle palkattaisiin yhtä ammattitaitoinen henkilö.

Yrittäjän eläke jää jälkeen palkansaajien eläketasosta

Yrittäjän eläke jää selvästi palkansaajan eläkettä heikommaksi. Tulotasoonsa nähden yrittäjät ottavat liian pienen YEL-vakuutuksen.

Yrittäjien eläkevakuutus (YEL) on lakisääteinen kuten palkansaajilla, mutta antaa mahdollisuuden yrittäjän itse vaikuttaa eläketurvan suuruuteen. Eläketurvakeskuksen alkukesällä ilmestyneessä selvityksessä *Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan?* tarkastellaan eroa yrittäjän ottaman eläkevakuutusturvan ja verotuksen perusteena olevien työtulojen välillä.

– YEL-vakuutuksen taso jäi noin kolmanneksen matalammaksi kuin yrittäjän tulot antavat olettaa, tutkija **Raili Hyrkkänen** Eläketurvakeskuksesta toteaa.

Työtulolla tarkoitetaan sitä tuloa, jonka verottaja on katsonut henkilön palkka- ja yrittäjätyöstä saamaksi tuloksi. YEL-työtulon määrän ei tarvitse vastata yrittäjän verotettavaa tuloa. Ohjeistuksen mukaan sen pitäisi olla yhtä suuri kuin yrittäjän tilalle tulevan henkilön palkka.

Alivakuuttamisen houkutuksen tunnistaa myös tilitoimistoyrittäjä, ekonomi **Pirjo Pirinen**. Hänellä on pitkä, jo 30 vuoden ajalta kertynyt ammattilaisen näppituntuma yrittäjien taloushallinnosta. Hän on keski-suuren tilitoimiston omistajaosakas Lappeenrannassa.

Pirjo Pirinen arvioi, että yrittäjät asettavat eläketurvansa tason mieluummin alakanttiin kuin ylöspäin.

– Yrittäjäksi ryhtyvien taustat ja lähtökohdat ovat hyvin erilaiset. Monilla on jo eläkekeräytymää aiemmista töistä, mutta on myös nuoria alkavia uusia yrittäjiä, jotka vasta kerryttävät ensimmäisillä yrittäjäansioillaan työeläkettä.

Pirinen korostaa, ettei työtulon määrittelyssä ole olemassa mitään yhtä tapaa tai jokaiseen tapaukseen sovellettavaa yleispätevää perusojetta.

– Yrittäjän pitää miettiä omaa tilannettaan, ja meidän tehtävä tilitoimistossa on neuvoa kesävään taloudenpitoon myös pitkällä tähtäimellä, hän sanoo.

Yrittäjä kysyy neuvoa tilitoimistostaan

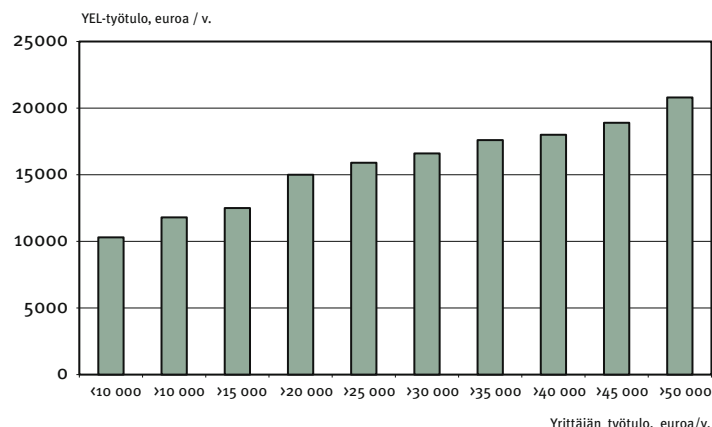
YEL-työtulon taso ei ole sidottu yrityksen kirjanpidolliseen tulokseen. Toisin kuin palkansaajan ansioista peritään työeläkemaksu kaikesta ansiotulosta, yrittäjä määrittelee eläkevakuuttamisen tason itse. Siinä vaiheessa kun yrittäjä pohtii riittävää vakuutustasoa, hän useimmiten kääntyy työeläkeyhtiön ohella myös tilitoimistonsa puoleen. Miten tilitoimisto voi neuvoa yrittäjää eläketurva-asiaissa?

– Puhumme avoimesti yrittäjän kanssa ja

neuvomme häntä monelta kantilta. Olemme ohjeistaneet yrittäjiä, että liiketoiminnan pitää olla niin kannattavaa, että oman eläketurvansa pystyy maksamaan. Vähintään YEL-työtulon tulisi olla noin 20 000 euron tasolla. Käytäntö on osoittanut, että jo noin 30 000 euroa on se raja, jonka yrittäjä harkitsee tarkasti, ainakin täällä Etelä-Karjalassa.

Pirjo Pirisen mukaan yrittäjät viimeistään viiden ensimmäisen yrittäjävuoden jälkeen joutuvat monissa tapauksissa toteamaan, että YEL-työtulo on jäänyt jälkeen todellisesta palkkatasosta. Juuri silloin yrittäjällä olisi syytä vakuutustason nostamiseen myös yritystoiminnan tuloksenkin perusteella. Oma elämäntilanne, yrityksen kannattavuus ja toimintastrategia on hyvä miettiä myös YEL-vakuuttamisen näkökulmasta.

YEL-työtulon mediaani yrittäjien työtulon mukaan vuonna 2005, euroa/v.

Kun eläkeuudistuksen yhteydessä Kelan päiväraha sidottiin YEL-työtulon tasoon, havaituivat Pirisen mukaan yrittäjät siinä tilanteessa parantamaan eläketurvaansa. Hän muistuttaa, että yrittäjän pitäisi tarkastella joka vuosi kokonaistilannettaan ikään kuin välitilinpäätöksen näkökulmasta.

Nopeiden voittojen kvartaaliajattelua

Tilitoimistoyrittäjä Pirjo Pirinen kritisoi kvartaaliajattelua. Pitkäaikaisen ja kestävän toimeentu-

lotason tavoittelemisen jää kvartaaliajattelussa taka-alalle. Tässä ajassa nopeita voittoja suositetaan, eikä taloudenpidossa jostain syystä osata katsoa tarpeeksi kauas tulevaisuuteen.

– Se, miten asiat hoidetaan nyt ja tässä, vaikuttaa yritystoiminnan kannattavuuteen. Mutta vielä tärkeämpää on hahmottaa tilannetta samanaikaisesti hyvin pitkälle tulevaisuuteen, aina työuran viimeisiin vuosiin asti.

– Nopeiden voittojen kvartaalitalouden aikaan liittyy myös selvästi havaittava ja hiukan huolestuttava piirre. Se, että yrittäjyys ei ole nuorten ammattiunelmassa ykkösenä. Vielä

1980-luvulla haluttiin yrittäjiksi ja tehtiin yrityskauppoja pienyrityksistäkin. Nykyisin pienyritysten liiketoiminnan ostamiseen ei tunnu olevan siinä määrin kiinnostusta kuin aikaisemmin. Ero on selvä takavuosiin, tänä päivänä yrittäjäksi ryhtymisessä katsotaan olevan liian suuret riskit, perheyrietyksessä kannuksensa hankkinut Pirjo Pirinen toteaa.

Valmistuttuaan kauppakorkeakoulusta hän on toiminut tilitoimistoyrittäjänä. Yhdessä veljensä kanssa omistamansa yritys, Tilitoimisto Niinimäki & Pirinen, on toiminut 18 vuotta. Yrityksessä on kuusi työntekijää. Itse asiassa tilitoimisto-osaamista hänellä on huomattavasti pidemmältä ajalta, jo 30 vuotta sitten hän aloitti alalla äitinsä omistamassa tilitoimistossa.

– Kuvittelisin, että voisin jatkaa omassa yrityksessäni lähes 70-vuotiaaksi. Se olisi yhtiökumppanina toimivaa veljeänikin kohtaan reilua. Loppupäästä uraa voisin tehdä joustavasti lyhyempää päivää. Ei tässä työssä ikä ole este, tärkeintä on, että pää pysyy terävänä, Pirinen toteaa.

Työtulolla vaikutusta sosiaaliturvaan

Yrittäjän työtuoloselvityksessä pureudutaan myös siihen, vastaako yrittäjän ottama eläkevaikutus Eläketurvakeskuksen antamia ammatti-alakohtaisia työtulo-ohjeita. Ohjeissa pyritään saamaan yrittäjävakuutukset alan yleisen keskipalkan tasolle, mutta yrittäjien työtulot jäävät alan yleisen keskipalkan alapuolelle.

Alhaiseksi määritelty YEL-työtulo vaikuttaa yrittäjän sosiaaliturvaa heikentävästi. YEL-työtulo määrittää yrittäjän sosiaalietuuksien suuruuden. Juuri YEL-työtulo vaikuttaa sairausvakuutuksen päivärahaan ja työttömyysturvan ansiopäivärahaan tai siihen, onko yrittäjällä oikeutta osa-aikaeläkkeeseen.

Teksti ja kuva: Anne Iivonen

Lue aiheesta lähemmin julkaisusta *Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan?*

Raili Hyrkkänen, Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2009:2. Julkaisu on sähköisenä Eläketurvakeskuksen kotisivulla: www.etk.fi

Lappeenrantalainen tilitoimistoyrittäjä Pirjo Pirinen on työssään huomannut, että monen yrittäjän YEL-työtulo on jäänyt jälkeen todellisesta tulotasosta.

Emme elä tavaraa varten

Otetta omaan talouteen

Torikaupassa tuotteet ja tarpeet, sekä myyjä että asiakas, voivat avoimesti kohdata toisensa. Tutkimuspäällikkö Anu Raijas on etsinyt välineitä oman talouden hallintaan monimutkaistuvassa yhteiskunnassa.

Monetkaan eivät suunnittele taloutaan pitkäjänteisesti, tutkimuspäällikkö **Anu Raijas** Kuluttajatutkimuskeskuksesta tietää.

Hän ei kuitenkaan sälyttäisi talouden hallitsemattomuutta vain ihmisten itsensä syyksi. Nopea muutos itsepalveluyhteiskunnaksi ei ole tuottanut keinoja hallita monimutkaistuvaa talouttamme.

Kuluttajan kannalta maailma on muuttunut vaikeammin hahmotettavaksi. Kulutuskeskeisessä elämässä ihmiseltä vaaditaan koko ajan enemmän. Raijas ei kuitenkaan näe asian ydintä niinkään teknisissä valmiuksissa ja osaamisessa, kuten yleensä ajatellaan.

– Useimmat ovat oppineet käyttämään varsin helposti sähköisiä pankkipalveluja, ja olemme jo alkaneet hoitaa jopa kassojen työtä itse. Itsepalveluyhteiskunnassa yksilön vaikeutena on hallita pitkäjänteisesti kokonaisuuksia siten, että omat tarpeet tulisivat parhaiten huomioituksi.

– Entisajan pankinjohtajat saattoivat kyllä olla ankaria ja vaikeasti lähestyttäviä, mutta yhtä lailla he usein tiesivät ja hallitsivat ihmisten asioiden kokonaisuuden, Raijas kertoo.

Itsepalveluyhteiskunta ja asiakkaan tarpeet

Muutos itsepalveluyhteiskunnaksi on tapahtunut hyvin nopeasti. Samalla tutut ja turvalliset arjen neuvonantajat ovat hävinneet palvelurakenteen muutoksen vuoksi. Tuntuu kuin asiakas ja palveluntarjoaja puhuisivat keskenään vierasta kieltä.

– Tavallaan silloin on ymmärrettävää, että asiakkaan ja palveluyrityksen ajattelutapa ja asenteet eivät useinkaan kohtaa, Raijas kuvaa tilannetta.

Raijas on hiljattain ollut mukana yhtenä vetäjänä tutkimuksessa, jossa etsittiin lähtökohtia ja välineitä oman talouden hallintaan.

– Tutkimuksemme perusidea oli, että ihmiset miettivätkö omasta elämästään lähtien talouden pitoaan.

Raijas käyttää esimerkkinä eläkkeelle jäävää ihmistä, joka saattaa miettiä, missä haluaisi asua, tekisikö mieli matkustaa vai muuten harrastaa jne. Vasta sitten hän alkaa laskea riittävätkö hänen rahansa.

Tutkijan mukaan kuluttajalle on olennaista osata sopeuttaa talouttaan kulloisiinkin tarpeisiin ja toiveisiin.

– Omaa kotia ei useinkaan mielletä varallisuudeksi. Silti rahoituslaitokset lähestyvät

asiakkaitaan tuotekeskeisesti. Mielikuvaksi jää, että pankki haluaa vain saada parasta mahdollista tuottoa asiakkaan rahoista.

Kuluttajan valinnat kiinnostavat myös liike-elämää ja finanssialaa, jotka ovat toimineet myös tämän kuluttajalähtöisen tutkimuksen osarahoittajina.

Äkillisiin muutoksiin kaikkien syytä varautua

Tietysti ihmisten ja kotitalouksien kesken on eroja talouden edellytyksissä. Lisäksi polarisatio väestön elinoloissa on kasvanut 1990-luvulta lähtien.

– Sijoittaminen on sidoksissa varallisuuteen, ja varojaan sijoittavilla on myös yleensä paljon asuntolainaa. Toisessa ääripäässä on paljon ihmisiä, jotka jatkuvasti elävät kädestä suuhun.

Lapsen syntymään saa neuvoja neuvolasta, opintotuki auttaa opiskeluaikana ja eläkkeelle lähdön jälkeinen tulojen väheneminen ovat kylä tiedossa. Kuitenkin äkilliset muutokset kohdataan usein ilman mitään varasuunnitelmaa. Vaikka hyvätulolisella ja varakkaammalla onkin enemmän säästöissä, äkilliset muutokset voivat kohdata ketä tahansa.

– Yhteiskunnan ja sosiaaliturvan tuesta kaikissa elämäntilanteissa elätellään paljon katteettomia toiveita, Raijas tietää.

Varasuunnitelman määrää ja laatua on usein kysytty kuluttajatutkijalta, mutta se määräytyy jokaisen ruokakunnan tarpeista.

– Vähintään sen verran pitäisi olla puskuria säästöissä, ettei jonkin välttämättömän kodinkoneen hajoaminen romahduta esimerkiksi lainanhoitoa, Raijas konkretisoi.

Tutkimuksissaan hän on kollegoineen ideoinut laskureita, jotka auttaisivat hahmottamaan varautumisen tarvetta muutostilanteissa. Ihminen voisi kokeilla, riittäisivätkö tulot, jos tulotaso alenisi vaikkapa vuorotteluvapaalle jäädessä.

– Samoin jos ihmiset avioerolaskurista näkisivät, miten kalliiksi eroaminen tulee, sillä voitaisiin jopa kenties torjua tarpeettomia perheen hajoamisia.

Yhteisöllisyys on ihmisen perustarve

Raijas kollegoineen on hakenut sekä laajempaa kehikkoa että konkreettisia välineitä oman talouden hoitoon. Hän pitää tärkeänä pohtia yhteiskunnassa tapahtunutta muutosta.

– Rahan merkitys muuttuu jatkuvasti abst-

raktimmaksi. Kiihtyvällä tahdilla uusilla tuotteilla korvataan entisiä. Lisäksi tavaran määrä kasvaa koko ajan.

Kanssaihminen arvostus ja huolehtiminen vähenee samalla kun tavarakulttuuri muuttuu yhä kertakäyttöisemmäksi. Eikä vain lapsilla ja nuorilla, vaan tämä on nähtävissä myös suurilla ikäluokilla. Vakiintumattomuus saattaa levitä kaikille elämänalueille.

– Äärimmillen viety itsekkyyks voi johtaa piittaamattomuuteen muista, mikä saattaa merkitä sekä yhteiskunnan että yksilön kannalta huonoa tulevaisuutta.

Yhteisöllisyys on kuitenkin yksi ihmisten perustarpeista, eikä se ole katoamassa mihinkään.

– Myös nuorimmissa ikäluokissa kotitalouksien koko pienenee, mutta heillä ovat muita valmiimpia hakemaan yhteisöllisyyttä netin ja virtuaalimaailman yhteisöissä. Tämä on hyvin lyhyessä ajassa tapahtunut muutos.

Oman talouden ensievät kotoa

Vaikka me kaikki elämmekin armottomien tavaramarkkinoiden armoilla, Raijas uskoo muutokseen.

– Finanssialalla olisi hyvät lähtökohdat kehittyä asiakaslähtöisemmäksi, sillä tutkimusten mukaan suomalaiset luottavat pankkeihinsa.

Huonoa on, että suomalaiset kuluttajat eivät valita, joten asioihin on vaikea saada muutosta. Tässä tarvittaisiin asennemuutosta jo pienestä pitäen.

– Lapsi oppii ymmärtämään rahan parhaiten, kun vanhemmat juttelevat heidän kanssaan tavallisista arjen talousasioista, Raijas itsekin kolmen lapsen äitinä tietää.

Usein tehty virhe on, että raha-asiat kokonaan hyssytellään aikuisten jutuiksi. Hän kertoo itse pitäneensä onnistuneita keskusteluja aiheesta, mistä raha tulee ja mihin välttämättömään sen pitää riittää.

Raijas toteaa, että jo kotoa oppi ammennaan. Viimeistään silloin kun nuori muuttaa kodista ja itsenäistyy, hänelle kannattaisi yhdesä laatia budjetti. Siten nuori pystyy paremmin hahmottamaan yksin asumisen kustannukset.

Jos kotona ei nuorta opasteta siihen, että laina on maksettava korkoineen takaisin, koulun ja muiden kasvattajien mahdollisuudet vaikuttaa talousajatteluun jäävät väijäämättä rajallisiksi.

*Teksti: Kimmo Kontio
Kuvat: Tuulikki Holopainen*

Kun väki vanhenee, ELINAIKAKERROIN annostelee työeläkettä

Ei yhtä samanlaista. Henkilökohtaisen työeläkkeen määrään vaikuttavat vuosiansio, karttumaprosentit, indeksit ja elinaikakerroin.

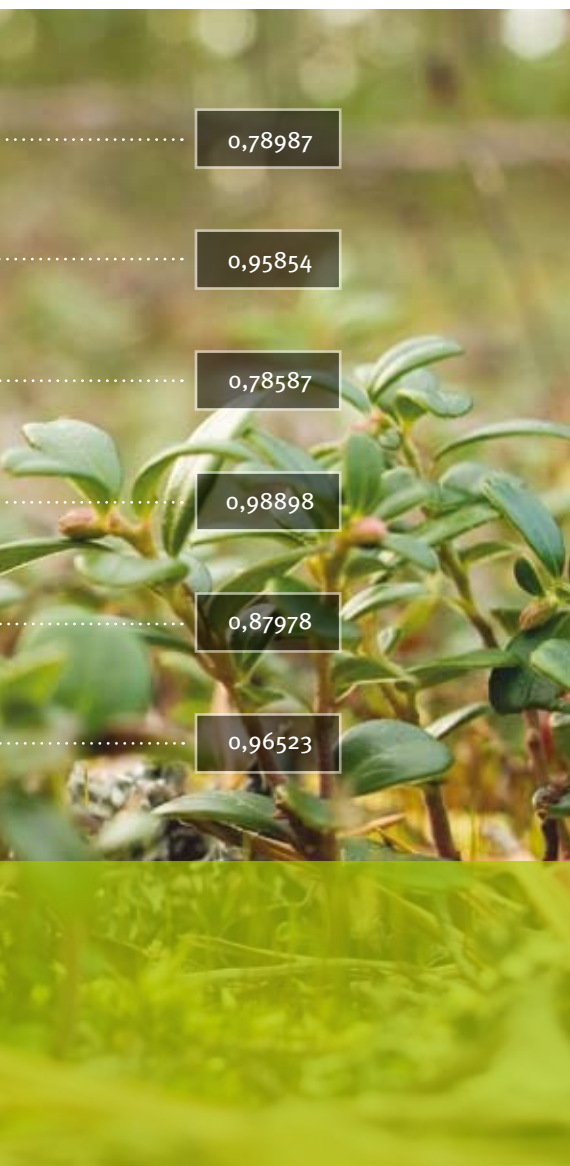
Vuodesta 2010 lähtien elinaika- kerroin sopeuttaa työeläkkeen eliniän pitenemiseen

Eliniän piteneminen on tosiasia, ja lisäksi eläkeikäisiä on Suomi-neidon helmassa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Eläkeikäisten määrä ylitti alle 15-vuotiaiden määrän ensimmäisen kerran Suomen väestöhistoriassa.

– Tällaista tilannetta ei ole ennen ollut. Ennusteiden mukaan väestö ikääntyy kovaa vauhtia, mutta ikääntyneiden odotetaan olevan lähivuosikymmeninä myös entistä pitkäikäisempiä. Näin ollen lähitulevaisuudessa väestöllinen huoltosuhde nousee nykyisestä, toteaa väestötilastojen asiantuntija, yliaktuaari **Markus Rapo** Tilastokeskuksesta.

Väestöllinen huoltosuhde tarkoittaa lasten ja eläkeikäisten määrä sataa työikäistä (15–64 -vuotiaat) kohden. Eliniän pidentymisen seurauksena tulevaisuudessa noin 2/3 huollettavista tulee olemaan eläkeikäisiä.

Vaikka elinikä pitenee, työstä siirrytään eläkkeelle keskimäärin hieman alle 60-vuotiaana (59,4). Kuitenkaan työeläkejärjestelmä ei ole ympäristöstään riippumaton organisaatio. Elämässä kaikki vaikuttaa kaikkeen. Eläkemenojen ja -maksujen kehitys riippuu monesta yhteiskunnassa toisiinsa kietoutuneesta seikasta, muun muassa talouden ja väestön kehityksestä sekä työllisyydestä ja

työeläkevarojen sijoitusten tuotosta.

Väestön ikärakenteen muutoksesta johtuen eläkemenojen arvioidaan lähivuosikymmeninä nousevan noin 15 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Lakisääteisten eläkemenojen osuus bruttokansantuotteesta on nyt vajaa 11 prosenttia.

Elinaikakerroin säätöruuviksi

Väestön ikäpyramidin juurelle ei kuitenkaan ole tuuperruttu, vaan nokkelat keksivät mallin, jolla työeläketurvan menoja ja ennustettua maksujen kiihtyvää korotustarvetta voidaan jarruttaa. *Elinaikakerroin* on tähän tarkoitukseen räätälöity konsti. Se on nimensä mukaisesti matemaattinen kerroin, jolla eläkkeen määrä sopeutetaan pidentyvään elinikaan.

Vuoden 2010 alusta myönnettäviä vanhuuseläkkeitä tarkistetaan ensimmäisen kerran elinaikakertoimella. Kun eläkkeen euromäärää lasketaan, ansaittu vanhuuseläkkeen määrä kerrotaan eläkettä hakevan henkilön syntymävuoteen perustuvalla elinaikakertoimella.

– Elinajanodotteen pidennykset vaikuttavat eläkkeen määrään. Nykyisen eläketason säilyttäminen vaatii entistä pidempää työskentelyä, selventää osastopäällikkö **Christina Lindell** Eläketurvakeskuksen suunnitteluosastolta.

Kuten oheisesta taulukosta ilmenee, kerroin ei kuitenkaan nipistä euromääräistä kuukausieläkettä ehdottomasti. Elinaikakertoimen eläkettä pienentävän vaikutuksen voi kompensoida jatkamalla työssä pitempään.

– Jos työskentelee vähän pidempään ja käyttää vajaa puolet pidentyneestä elinajasta työhön, niin elinaikakertoimen vaikutus on silloin kuitattu, toteaa Lindell.

Oikeudenmukaisuuskysymyksenä on pe-

rusteltu, että osa pidentyneestä elinajasta voidaan antaa työlle. Tähän perustuu oletus, että osa pidentyneestä eliniästä käytetään työssä jatkamiseen.

Elinajan pitenemisen vaikutuksista keskusteltiin jo vuoden 2000 työeläkepäivillä. Ja silloin lanseerattiin työeläkejärjestelmän uusi säätöruuvi, elinaikakerroin.

– Elinaikakerroin (ruots. *livslängdskoefficient*) kuvaa jäljellä olevan elinajan odotteen muutosta tiettyyn vuoteen verrattuna. Täydellinen nimi voisi olla *odotettavissa olevan eliniän muutoskerroin* tai *keskimääräisen jäljellä olevan elinajan muutoskerroin*. Tästä termi on lyhenty nyt elinaikakertoimeksi, Lindell kertoo.

Ei tämäkään muutos tullut puun takaa. Lindell toteaa, että päätös elinaikakertoimen käyttöönotosta sinetöitiin 2002. Silloin elinaikakertoimesta sovittiin ensimmäisen kerran eläkeuudistuksen täydennyssovimuksessa työmarkkinaosapuolten kesken.

Väki ei harvene, vaan harmaantuu

Väestötilastot osoittavat, että Suomen kansa ei harvene, vaan harmaantuu kovaa vauhtia. Trendi kiihtyy, kun työikäisten määrä alkaa vähentyä suurten ikäluokkien siirtyessä joukolla eläkkeelle. Nykyvauhtia yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä nousee nykyisestä 16 prosentista yli neljänneksen vuoteen 2030 mennessä.

– Kehityksen suunta pysyy lähes samana seuraavat kymmenen vuotta. Juuri kuolleisuuden alentuminen vaikuttaa Suomen väestörakenteeseen.

– Väestöennusteita tarkasteltaessa tulee myös aina muistaa niihin liittyvä epävarmuus. Tilastokeskuksen väestöennuste näyttää vain

ELINAIKAKERROIN JA KOMPENSOIVA TYÖSKENTELY

Syntymävuosi	län 63 täyttämivuosi	63-vuotiaan elinajanodote	Elinaikakerroin	Eläke 1000 €/kk	1500 €/kk	2000 €/kk	Kompensoi työskentely 63 vuoden täyttämisen jälkeen, kuukausia (työntekijän maksuosuus 5.4%) eläke 50% palkasta	eläke 60% palkasta	63-vuotiaan elinajan muutos vuodesta 2010, kuukautta
1947	2010	21,4	1,00000	1000	1500	2000	0	0	0
1957	2020	23,0	0,93339	933	1400	1867	9	10	20
1967	2030	24,5	0,88227	882	1323	1765	17	19	38
1977	2040	25,9	0,84142	841	1262	1683	23	27	54
1987	2050	27,1	0,80871	809	1213	1617	29	34	69

Lähde: ETK/ Kalle Elo, ennakkollinen laskelma Tilastokeskuksen 2009 väestöennusteen pohjalta.

Kommentti:

Elän elinaikaani

Elinaikakerroin on suurelle yleisölle tuntematon otus. Mutta työssä jatkamisen kannustimena se muuttuu vuosi vuodelta tutummaksi.

Jos nainen kuusikolmosena siirtyy eläkkeelle ja vapautuu työn kahleista, hän voi ajatella nauttivansa elämästä vielä noin parinkymmenen vuoden ajan. Noin se keskimäärin saattaisi mennä. Laki antaa mahdollisuuden siirtyä eläkkeelle joustavasti 63–68 vuoden ikäisenä. Aikuisten oikeasti todellinen eläkkeellesiirtymiskä on huomattavasti alempi, vain 59,4 vuotta.

Kukaan ei vapaaehtoisesti luovu eduistaan. Siksi lakiin on sovittu säännöstä, jonka mukaan ennen aikojaan eläkkeelle siirtyminen pienentää eläkettä. Kun keskimääräinen elinikä jatkaa nousuaan, elinaikakerroin näpsäisee kuukausieläkkeestä siivun. Eikö ole ihan järkeen käypää, että koko työajalta kertynyt vanhuuseläke sopeutetaan eliniän kasvuun?

Kuinka oikeudenmukaista se on, voi jokainen pohtia tykönään. Minusta se on reilua, että osa pidentyneestä elämästä pyhitetään työlle. On kuitenkin huolehdittava yhdessä sitä, että työ on kiinnostavaa ja että työtä olisi tarjolla myös työuran loppupäässä.

Jos selviän työstä terveenä eläkkeelle, voin nauttia elämästä ja eläkkeestä kokopäiväisesti lopun ikäni. Mitä vanhemmaksi tulen, sitä suurempi on toimintakykyisenä pysymisen tarve.

Elämänjanoinen ihminen juoksee koko elämänsä kuolemaa pakoon.

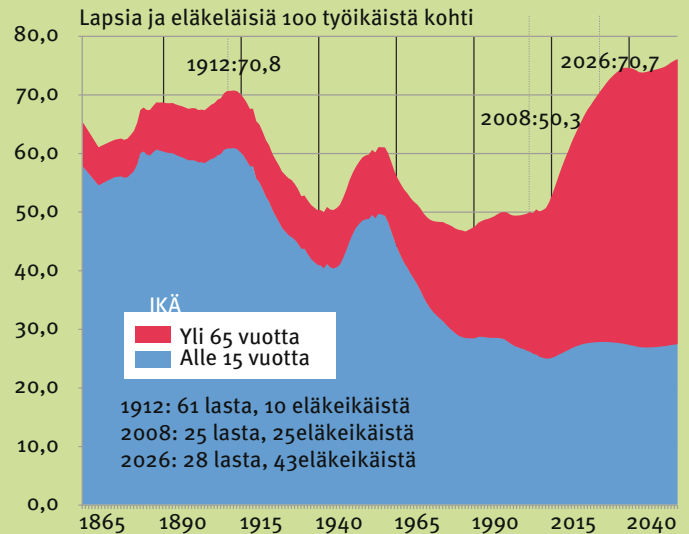
Anne Iivonen

Väestöllinen huoltosuhde 1865–2050

Alle 15-vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden ja tätä vanhempien määrä sataa työikäistä (15–64-v.) kohden

Lähde: 1865–2008 viralliset väkiluvut, 2009–2050: Väestöennuste kunnittain 2007–2040

Eläkekertymä on jokaisen henkilökohtaiseen työuraan perustuva. Kuten ämpäriin kertynyt marjasaalis, myös eläke on sitä suurempi mitä pidempään työskentelee.

sen, mitä on odotettavissa, jos väestökehityksessä ei mikään muuttuisi. Mahdolliset muutokset syntyvyydessä, kuolevuudessa tai siirtolaisuudessa muuttavat tulevaisuuden kuvaa toisenlaiseksi, yliaktuaari Rapo muistuttaa.

Eliniän odotteen ennusteissa oletuksena on, että eläkeikäisten kuolleisuus alenee myös tulevaisuudessa. Vastasyntyneen keskimääräinen eliniän odote on nyt naisilla 83,0 vuotta ja miehillä 76,3 vuotta, mutta 30 vuoden kuluttua ennustetaan naisten elävän yli 88-vuotiaiksi ja miesten 84-vuotiaiksi.

Niinpä vuoteen 2040 mennessä yli 85-vuotiaiden osuus nousee nykyisestä vajaasta kahdesta prosentista yli kuuteen prosenttiin. Silloin +85 ikään ehtineitä olisi saman verran kuin nykyisessä Jyväskylässä ja Turussa asukkaita on nyt yhteensä, noin 350 000 henkilöä.

Työskentelyä jatkettava vuosi tai puolitoista

Eläkeuudistuksessa vaihtoehtona olisi ollut eläkeiän korottaminen, mutta elinaikakerroin ajaa samaa asiaa joustavalla tavalla.

– Jatkossa ei enää luvata kiinteää eläketasoa kiinteästä iästä. Eliniän kasvaessa kiinteän eläketason säilyttäminen edellyttää, että työskennellään vähän pidempään, Lindell sanoo.

Hän myöntää, että järjestelmätavoitteena on kirkkaana mielessä myös se, että elinajan piteneminen ei enää saa kasvattaa eläkekustannuksia.

Elinaikakerroin vahvistetaan kullekin ikäluokalle sinä vuonna, jolloin se täyttää 62 vuotta. Elinaikakerroin määräytyy eläkkeelle jäävän henkilön syntymävuoden mukaan. Omalle ikä-

luokalle määritelty kerroin vähentää kuukausieläkkeen euromäärää ns. täyteen eläkkeeseen verrattuna. Vuosien 2030–2040 paikkeilla alkavia eläkkeitä elinaikakerroin pienentää arvion mukaan noin 10 prosenttia, minkä voi korvata vuoden tai puolentoista lisätyöskentelyllä.

– Karkeasti elinaikakerroimen tavoitteena on säilyttää nykyinen eläketaso. Kuitenkin sillä edellytyksellä, että puolet elinajan pidentymisestä käytetään työskentelyyn ja puolet eläkevuosiin. Jos haluaa siirtyä tätä aikaisemmin eläkkeelle, eläke pienenee nykytasoon nähden. Jos taas työskentelee tätä pidempään, eläke kasvaa nykytasoon verrattuna, Lindell sanoo.

Tosin elinaikakerroin toimii molempiin suuntiin. Jos nykyinen väestökehitys jostain syystä muuttaisi suuntaansa ja väestön elinikä lyhenisi, tällöin elinaikakerroin suurentaisi kuukausieläkkeitä.

Muiden maiden vastaavia järjestelmiä

Elinajan piteneminen ei ole vain suomalaisia kohdannut siunaus. Väki vanhenee myös ympärillä. Ruotsissa kaikille kertyy laskennallinen eläkepääoma, josta eläke lasketaan jakamalla eläke luvulla, jossa otetaan huomioon elinajan odote ja odotteen muutokset.

– Suomen eduksi voi todeta, että meillä määritellään vain yksi kerroin, kun Ruotsissa on käytössä ainakin viisi jakolukua, Lindell toteaa.

Ruotsin-malli on leviämässä Norjaan. Tanskassa on sovittu tulevaisuudessa eläkeiän sitomisesta elinajan pitenemiseen. Portugalissa on käytössä Suomen elinaikakerrointa vastaava säätömekanismi ja monessa maassa vastaavaa

mekanismia suunnitellaan käyttöönotettavaksi, esimerkiksi Ranska uudistaa eläkejärjestelmäänsä tähän suuntaan.

Erityisryhmänä nuoret työkyvyttömyyseläkeläiset

Työeläkejärjestelmässä ollaan kuitenkin realistisia toteamalla, ettei elinaikakerroin kaikin osin kuitenkaan aivan ongelmaton ole.

Se on jo tiedostettu, että kaikki eivät voi pidentää työuraansa. Elinaikakerroimen soveltamista työkyvyttömyyseläkkeeltä vanhuuseläkkeelle siirtyviin on etsitty ratkaisu, jota koskeva lainsäädäntö tulee voimaan ensi vuoden alusta. Sen mukaan elinaikakerroin jää osittain voimaan myös työkyvyttömyyseläkeläisille. Mutta siihen mahdollisesti liittyvä tulonmenetys kompensoidaan työkyvyttömyyseläkkeessä.

– Siten varsinkin nuorten työkyvyttömyyseläkeläisten eläkkeet hieman paranevat, toteaa Eläketurvakeskuksen johtaja **Hannu Uusitalo**.

Elinaikakerroin vaikuttaa ensimmäistä kertaa vuonna 2010. Tällöin elinaikakerroin koskee vuonna 1948 syntyneitä. Vanhuuseläkkeiden lisäksi kerrointa sovelletaan myös työkyvyttömyyseläkkeisiin ja perhe-eläkkeisiin.

Kertoimen määrittelyssä käytetään pohjana saatavilla olevia viiden edeltäneen vuoden kuolevuus-tilastoja. Ensi vuonna käyttöön tulevan elinaikakerroimen pohjana ovat vuosien 2003–2007 tilastot. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa elinaikakerroimen edellisen vuoden marraskuussa.

Teksti ja kuvat: Anne Iivonen

Elinaikakerroimen vaikutuksen voi kompensoida työskentelemällä pidempään. Jos käyttää puolet pidentyneestä elinajasta työhön, kertoimen vaikutus on silloin kuitattu.

Lähteet:

Elinaika pitenee – miten käy eläkeiän? Christina Lindell, Eläketurvakeskuksen raportteja 1999:10
Työeläkkeen laskentaopas 2007 (päivitetty 2009), Eläketurvakeskuksen käsikirjoja 2009:1
www.tilastokeskus.fi > Väestöennuste 2009
www.työeläke.fi > Sivusto sisältää elinaikakerroinlaskurin

Christina Lindell palauttaa mieleen elinaikakertoimen syntyvaiheen

Elinaikakerroin on sukua indeksille

► **Christina Lindell** toimi sihteerinä eläketyöryhmässä, joka 1990-luvun loppupuolella pohti vakuutusmatemaattisesta näkökulmasta eräitä teknisiä vaihtoehtoja eläkeiän nostamiseksi. Eläketurvakeskuksen suunnitteluosaston osastopäällikkönä Lindell oli räätälöimässä kertoimen yksityiskohtia. Vuonna 1998 eläkejärjestelmän sisäinen työryhmä ryhtyi selvittämään ratkaisua elinajan pitenemisen vaikutuksista eläkeikään.

Jo tuolloin oli selvillä, että ennemmin tai myöhemmin väestön pitkäikäisyys käynnistäisi keskustelun myös yleisen eläkeiän nostamisesta.

Työryhmän puheenjohtajana oli **Jaakko Tuomikoski** Ilmarisesta ja työryhmän jäsenenä **Lasse Heiniö** Eläke-Fenniasta, **Mikko Karpoja** Eläke-Fenniasta (silloin Eläkepalvelussa), **Hillevi Mannonen** Ilmarisesta, **Erkki Nokelainen** Ilmarisesta, **Erkki Tenkula** Eläketurvakeskuksesta ja Lindell, joka samalla toimi sihteerinä.

Kesällä 1998 Lindell kirjoitti ryhmän pohdintoihin pohjaavan kirjan *Elinaika pitenee – miten käy eläkeiän?* Se julkaistiin Eläketurvakeskuksen Raportteja-sarjassa (1999:10).

Raportille olikin kovasti käyttöä. Lamavuosien jälkeisissä eläkeneuvotteluissa työmarkkinaosapuolet sisällyttivät elinaikakertoimen osaksi vuoden 2005 suurta eläkeuudistusta.

Kuinka Lindell ajattelee elinaikakertoimesta nyt, kymmenen vuotta termin lanseerauksen jälkeen? Ovatko elinaikakertoimen perustelut kestäneet ajassa?

– Näkisin, että tässä on luotu vastaavanlainen automatiikka kuin indeksijärjestelmässä.

Tosin sillä erolla, että elinajan muutos otetaan vain kerran huomioon eläkkeessä, eläkkeen alkaessa. Indeksillä eläkkeet tarkistetaan vuosittain, Lindell toteaa.

– Molemmissa yhteistä on, että elinajan ja kansantalouslukujen ennustaminen pitkälle tulevaisuuteen on erittäin vaikeata. Siksi onkin sovittu säännöistä, joilla elinajanodotteen muutokset automaattisesti otetaan huomioon tapahtuneiden muutosten perusteella.

Hän painottaa, että eläkejärjestelmässä lupauksen pitäisivät kestää vuosikymmeniä. Lupaukset on pidettävä jopa 50 tai 70 vuotta ajassa eteenpäin. Lindellin mukaan on laajasti ymmärretty, että elinajan pitenemisen ennustaminen on erittäin vaikeata.

– Jos mietitään, miltä maailma näytti noin 60 vuotta sitten, niin silloin käytettävissä olevien tietojen pohjalta oli lähes mahdotonta ennustaa, miten paljon elinaika tulisi kasvamaan nykypäivään mennessä.

– Siksi ei ole ollut mahdollistakaan varautua elinajan odotteen kasvun aiheuttamiin eläkekustannusten kasvuun. Nyt on yhteisesti sovittu säännöistä, joilla elinajanodotteen muutokset automaattisesti otetaan huomioon tapahtuneiden muutosten perusteella, Lindell sanoo.

Säännöt ovat siis tiedossa etukäteen, vaikka muutoksen suuruus tiedetään vasta eläkkeelle siirryttäessä.

Anne Iivonen

Fakta:

Elinaikakerroin ja muut muuttujat

Vanhuuseläkkeen määrää laskettaessa yhtälössä on neljä perusmuuttujaa. Seuraavassa ne on kerrottu esimerkin tapaan yksinkertaistettuna.

Vuosiansio

★ Eniten työeläkkeen määrän vaikuttaa se, mitä on ansainnut. Työeläke kertyy vuosiansioista ikään perustuvan karttumaprocentin mukaan.

Karttumaprocentit

★ Toisena muuttujana eläkkeeseen vaikuttaa työuran pituus eli aika. Mitä pidempään on työssä, sitä karttuisampi on työeläke. Työuran alkuvuosikymmeninä 18–52-vuotiailla karttumaprocentti on 1,5 prosenttia, 53–62-vuotiailla eläke kertyy 1,9 prosenttia mukaan ja kannustinkarttuma 4,5 prosenttia ajoittuu työuran loppupäähen ikävuosiin 63–67.

Indeksit

★ Kolmantena muuttujana on otettava huomioon indeksit. Työeläkeindeksillä ja palkkakertoimella tarkistetaan työeläkettä vuosikymmenten mittaan. Indeksit huolehtivat siitä, että eläkkeet seuraavat hinta- ja palkkatason muutosta.

Elinaikakerroin

★ Neljäntenä perusmuuttujana vaikuttaa tämä elinaikakerroin. Ensimmäisenä ikäluokkana kerroin vaikuttaa 1948 syntyneisiin. Heidän kuukausieläkkeitään elinaikakerroin pienentäisi tämän hetken arvioiden mukaan vajaan prosentin. Vastaavasti 1957 syntyneen eläke pieneni noin 7 prosenttia, 1967 syntyneen noin 12 prosenttia jne.

Myllymäki esittää selvityksessään ETK:n muuttamista julkisoikeudelliseksi laitokseksi STM:n yhteyteen, vaikkakin nykymuotoinen ETK välillisen julkisen hallinnon orgaanina on selvityksen mukaan paras vaihtoehto tarkoituksenmukaisuuden näkökulmasta. Selvitysmies professori **Arvo Myllymäki** perustelee muutostarpeita lähinnä lainopillisilla syillä.

Sekä työmarkkinajärjestöt että Eläketurvakeskus reagoivat tuoreeltaan kielteisesti esitykseen ja toteavat, että ETK:n toimintaa säätelevät lait ovat ajantasaisia eikä muutoksia niiden vuoksi tarvita. Juridiset argumentit eivät edellytä ETK:n aseman muuttamista.

Selvitys ETK:n asemasta valmistui

Eläketurvakeskus (ETK) on työeläketurvan kehittämisen ja toimeenpanon yhteistyöelin, asiantuntija ja yhteisten palveluiden tuottaja.

(Kuva: Anne Iivonen)

Ehdotus merkitsisi työeläkevakuuttamisen toimeenpanon valtiollistamista.

Eläketurvakeskuksen toimitusjohtaja Jukka Rantalan mukaan opillinen maksukiista saa Myllymäen selvityksessä turhan suuren jalansijan.

(Kuva: Karoliina Paatos)

Professori Arvo Myllymäki luovutti syyskuussa sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta tekemässä selvityksen Eläketurvakeskuksen asemasta ministeri **Liisa Hyssälälle**. Selvitys on lausuntokierroksella, minkä jälkeen STM harkitsee mahdollisia jatkotoimia.

ETK toimii hyvin ja tehokkaasti

Selvityksessään Myllymäki ehdottaa Eläketurvakeskuksen (ETK) muodostamista julkisoikeudelliseksi laitokseksi sosiaali- ja terveysministeriön (STM) yhteyteen. Myllymäki pitää tärkeänä, että työeläkejärjestelmän kehittäminen ja koordinoiminen tulisi selkeästi yhden ministeriön alaisuuteen.

Vaikka ETK toimisi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla, Myllymäen mukaan laitoksen tehtävät huomioon ottaen ei olisi luontevaa sijoittaa sitä osaksi ministeriön organisaatiota, sillä julkisoikeudellisena laitoksena sille olisi kuuluttava itsenäinen toimivalta työeläketurvan toimeenpanosta.

Myllymäki totesi luovutustilaisuudessa, että sinänsä nykymuotoinen ETK toimii tarkoituksenmukaisuuden näkökulmasta tarkastellen hyvin ja tehokkaasti. Sen asema viranomais-tehtävien toimeenpanijana kuitenkin hänen mielestään saa aikaiseksi tarpeen lähempään tarkasteluun.

Uudistus vaatisi lakimuutoksia

Eläketurvakeskuksen toiminta perustuu lakiin. Eläketurvakeskusta koskevat säännökset siirrettiin vuoden 2007 alussa työntekijäin eläke-laista omaan lakiinsa ja niitä on myöhemmin tarkistettu.

Eläketurvakeskuksen muuttaminen julkisoikeudelliseksi laitokseksi STM:n hallinnonalalle vaatisi tuekseen lain tasoiset säännökset. Jos siihen mentäisiin, ETK:n asemasta, tehtävistä, hallinnosta ja rahoituksesta säädettäisiin lailla ja tarkemmin valtioneuvoston antamalla asetuksella.

Eläketurvakeskuksen toiminnan rahoittamiseksi eläkelaitoksilta perittävästä kustannus-

osuusmaksusta säädettäisiin erillislailla, sillä maksu on Myllymäen tulkinnan mukaan oikeudelliselta luonteeltaan vero.

ETK:n Jukka Rantala ei pidä järkevänä

– Ehdotus tarkoittaisi yksityisen ja kunnallisen työeläkevakuuttamisen toimeenpanon valtiollistamista merkittävältä osalta. Se olisi suuri periaatteellinen ja käytännöllinen muutos, toteaa ETK:n toimitusjohtaja **Jukka Rantala**.

Rantala toteaa lisäksi, että opillinen maksukiista saa Myllymäen selvityksessä turhan suuren jalansijan.

– Toimintamme rahoitetaan tällä hetkellä pääosin työeläkemaksuun sisältyvällä kustannusosuudella. Selvitysmiehen mukaan veroluonteisen maksun vuoksi koko ETK pitäisi muuttaa viranomaiseksi. Mielestäni tähän puhtaasti opilliseen kiistaan voi hakea myös toisenlaista ratkaisua, eikä sen takia tarvitse lähteä muuttamaan hyvin toimivaa keskuselinä.

RANSKA

Eläkeiästä povataan vaalikysymystä

★ Eläkeiän nostaminen pulpahti kesällä jälleen pintaan Ranskan julkisessa keskustelussa. Maan sosiaalimenojen kasvaminen, eläkemaksutulon väheneminen ja sijoitustuottojen heikkeneminen ovat johtamassa vaikeaan tilanteeseen, josta maan poliitikot etsivät ulospääsyä eläkeikää nostamalla.

Pääministeri **Francois Fillon** kertoi heinäkuussa toimittajille, että eläkeiän nostamista ei pitäisi välttellä julkisessa keskustelussa. Samalla Fillon ennusti, että aiheesta tulee vaalikysymys maan parlamenttivaaleissa vuonna 2012.

– Lakisääteistä eläkeikää on uudistettu kaikissa Euroopan maissa, joten aiheetta ei voi pitää tabuna, Fillon kommentoi.

Myös työministeri **Brice Hortefeux** tarttui kesällä aiheeseen. Hortefeux esitti Ranskan televisiossa, että eläkeiän nostaminen on yksi keino vastata sosiaalimenojen kasvuun.

Työntekijät voivat Ranskassa jäädä eläkkeelle 60 vuoden iässä, jos he ovat kartuttaneet eläkettään vaaditun vuosimäärän. Presidentti **Nicolas Sarkozy** poisti vuonna 2007 valtion tiettyjen työntekijöiden varhaisemmat eläkeiät. Tähän mennessä Sarkozy on varonut puuttumasta yksityisen sektorin työntekijöiden eläkeikään.

(Guardian 15.7.2009.)

YHDYSVALLAT

Obama uudistaa säästämisen

★ Yhdysvaltain presidentti **Barack Obama** ilmoitti syyskuun alussa hallituksen uusista keinoista kannustaa amerikkalaisia eläkesäästämiseen. YLE:n uutisten mukaan viikoittaisessa radiopuheessaan Obama kertoi hallituksen tekävän uudistuksia, joiden avulla muun muassa pienyritysten työntekijöiden eläkesäästämisen helpottuu.

Uudistusten myötä amerikkalaiset voisivat jatkossa siirtää myös lomarahat ja veronpalaukset suoraan eläkekassansa. Obama korosti puheessaan säästämisen merkitystä vakaan talouskehityksen tukemiseksi.

Tuoreen tutkimuksen mukaan neljä kymmenestä yli 62-vuotiaasta amerikkalaisesta sanoo lykänneensä eläkkeelle siirtymistään talouslaman vuoksi. Keskeinen syy eläkeiän lykkäykseen piilee osakemarkkinoiden taannoisessa romahduksessa.

Lähes neljännes 56–64 -vuotiaista amerikkalaisista piti 90 prosenttia eläketilinsä säästöistä osakkeissa velkakirjojen sijaan, juuri päinvastoin kun eläkeikää lähestyville yleensä neuvotaan.

Osakemarkkinoiden romahduksen seurauksena osa alan asiantuntijoista on kyseenalaistanut kansalaisten kyvyn tehdä itsenäisesti eläkesäästöjä koskevia ratkaisuja.

(YLE 6.9.2009; Taloussanomien 3.9.2009; The Washington Post 7.9.2009.)

EU

Seitsemän miljoonaa työtapaturmaa

★ Eurostatin työvoimatutkimuksen mukaan 8,6 prosenttia EU-maiden työntekijöistä kärsii työperäisistä terveysongelmista. Yleisimmät ongelmat ovat nivel- ja lihaskivut, stressi, masennus ja ahdistus.

Joka vuosi lähes seitsemän miljoonaa työntekijää joutuu työtapaturmaan. Yleisin työtapaturma on liikenneonnettomuus.

Useimmiten työtapaturmia sattuu maatalouden, teollisuuden ja rakennusalan parissa työskenteleville miehille. Naisille tapaturmariski on suurin sosiaali- ja terveysalalla sekä hotelli- ja ravintola-alalla.

Sosiaali- ja terveysalalla tyypillisin riski kohdistuu mielenterveyteen. Lähes 40 prosenttia alalla työskentelevistä naisista ja miehistä kertoi työnsä vaikuttaneen henkiseen hyvinvointiinsa. Prosenttiluku vastaa noin 56 miljoonaa työntekijää. Eniten työntekijöiden mielenterveyttä horjuttavat aikataulupaineet ja liian suuri työmäärä.

Eurostatin tutkimuksen aineisto kerättiin vuonna 2007. Aineisto kerättiin kaikista 27 jäsenvaltiosta.

(Eurostat Statistics in Focus 63/2009.)

RUOTSI

Naiset työskentelevät pitempään

★ Ruotsin tilastokeskuksen mukaan entistä useampi ikääntynyt ruotsalaisnainen jatkaa työuraansa 65:den ikävuoden jälkeen.

Yli 65-vuotiaiden työtä tekevien ruotsalaisnaisten määrä on viimeisen neljän vuoden aikana lähes kaksinkertaistunut. Vuonna 2005 työelämässä oli noin 24 000 ikääntynyttä naista. Tänä vuonna lukumäärä nousi jo 40 000 näiseen.

Peter Lindström
informaatikko
Eläketurvakeskus

Muiden maiden
eläkeasioista voit lukea
myös Eläketurvakeskuksen
kotisivuilta, www.etk.fi osiosta
Kansainvälinen eläketieto

Ikääntyneiden työuran pidentyminen joh-
tuu verotussyistä. Yli 65-vuotiaat ruotsalaiset
voivat tehdä työstään verovähennyksen. Tuk-
holman yliopiston työmarkkinapolitiikan pro-
fessori **Eskil Wadensjö** näkee muutoksessa sel-
vän trendin.

– Ruotsin eläkejärjestelmä palkitsee nyt työ-
uraansa pidentäviä ikääntyneitä. Ikääntyneillä
naisilla on usein perhesyistä takanaan vähem-
män työvuosia kuin miehillä. Tämän vuoksi
naisilla on myös selvä syy jatkaa työuraansa
hieman pidempään, Eskil Wadensjö pohtii.

Sen sijaan yli 65-vuotiaiden miesten työllis-
yysaste on viime aikoina heikentynyt.

– Miesten työllisyyslukuissa näkyy raken-
nus- ja teollisuusyritysten heikko suhdanneti-
lanne, Wadensjö kommentoi.

(Svenska Dagbladet 29.7.2009.)

LATVIA

Budjettileikkaus heikensi eläkkeitä

★ Latvian hallitus leikkasi heinäkuussa kuu-
kausittain maksettavia eläke-etuuksia 10 pro-
senttia ja työtä tekevien eläkeläisten etuuksia
70 prosenttia. Hallitus solmi asiasta sopimuk-
sen maan työmarkkinajärjestöjen, eläkejärjes-
töjen ja liike-elämän edustajien kanssa. Nyt
sovitut eläkkeiden leikkaukset ovat voimassa
vuoden 2012 loppuun asti.

Eläkeleikkaus on osa hallituksen laajaa lei-
kauspakettia. Hallitus leikkasi kesällä 500 mil-
joonaa latia (noin 714 miljoonaa euroa) ensi
vuoden budjetistaan. Leikkauksia on vaatinut
kansainvälinen valuuttarahasto IMF. Valuutta-
rahasto vaati leikkauksia ehtona Latvialle maa-
liskuussa myöntämälleen lainalle.

Latvia on joutunut maailmanlaajuisessa fi-
nanssikriisissä uusiin vaikeuksiin. Maan brut-
tokansantuotteen ennustetaan putoavan 18 pro-
senttia tänä vuonna.

Maan eläkejärjestelmä on kesän leikkaustoi-
menpiteiden jälkeen pysytellyt edelleen Latvian
hallituksen työlliställä. Hallitus kertoi syyskuus-
sa IMF:lle osoitetussa kirjeessä, että eläkejärjes-
telmän menoja leikataan lisää jo vuonna 2011.

(International update: Recent developments in
foreign public and private pensions – August
2009; Taloussanomat 26.7.2009; IPE 16.7.2009; IPE
10.9.2009.)

SAKSA

Eläkkeelle siirtyminen pudottaa tulotasoa jyrkästi

★ Saksassa pelätään, että maan nuoret työn-
tekijät tulevat saamaan paljon pienempää elä-
kettä kuin mitä tähän asti on oletettu.

Freiburgin yliopiston professorin **Bernd Raf-
felhüschenin** tekemän laajan selvityksen mu-
kaan lähes joka toista saksalaista työntekijää
uhkaa tulotason jyrkkä pudotus eläkkeelle siir-
ryttäessä.

Yli 40 prosenttia Saksan työntekijöistä ei yllä
eläkkeelle siirtyessään 60 prosentin tulotasoon.
Eläkkeiden taso putoaa, koska lakisääteistä elä-
kettä maksavien määrä vähenee koko ajan. Sa-
malla eläkemaksujen korottamista pidetään hy-
vin vaikeana ratkaisuna.

Darmstadtin yliopiston professori **Bert Rü-
rup** puolestaan on moittinut Saksan hallitusta
epäonnistuneesta eläkeuudistuksesta. Rürupin
mielestä hallitus on keskittynyt vain vaalityö-
hön korottamalla nykyisiä eläkkeitä.

Saksan sosiaalilain mukainen eläkevakuu-
tus kattaa yksityisen sektorin työntekijät ja osan
itsenäisistä ammatinharjoittajista. Osa työnteki-
jistä kuuluu työnantajakohtaisiin tai työmark-
kinasopimuksiin perustuviin lisäeläkejärjestel-
miin. Valtio tukee sekä lisäeläkejärjestelmiin
säästämistä että yksilöllistä eläkesäästämistä.

Lakisääteiset eläkkeet rahoitetaan työnanta-
ja- ja työntekijämaksuin sekä valtion osuudella.
Rahastointia lakisääteisissä eläkkeissä ei ole.

(Kauppalehti 7.8.2009; Etk.fi.)

OSEANIA

Lisäeläkettä yli rajojen

★ Australia ja Uusi-Seelanti solmivat heinä-
kuun puolivälissä sopimuksen eläkesäästöjen
siirtämisestä maiden lisäeläkejärjestelmien vä-
lillä.

Sopimus antaa uusiseelantilaisille työnteki-
jille oikeuden siirtää Australiassa karttuneet
lisäeläkkeet Uuden-Seelannin lisäeläketurvaan
piiriin.

Samoin australialaiset voivat siirtää Uudes-
sa-Seelannissa karttuneet lisäeläkkeet koti-
maansa lisäeläketurvan piiriin.

Sopimus on osa alueen yhtenäismarkkinoi-
den perustamishanketta, jonka tarkoitus on pa-
rantaa työvoiman ja pääoman liikkumista Ose-
aniassa.

Lakisääteinen eläketurva muodostuu Aust-

raliassa asumisperusteisesta, tulo- ja varalli-
suusharkintaisesta vähimmäiseläkkeestä sekä
vuonna 1992 voimaan tulleesta pakollisesta Su-
perannuation-lisäeläkkeestä, joka on työnanta-
jan rahoittama.

Uudessa-Seelannissa on lakisääteinen, asu-
misperusteinen vähimmäiseläkejärjestelmä.
Lakisääteistä työeläkejärjestelmää ei ole. Kan-
santalouden säästämistään kasvattamiseksi
ja lisäeläketurvan kattavuuden parantamiseksi
Uusi-Seelanti otti vuonna 2007 käyttöön va-
paaehtoisen, maksuperusteisen KiwiSaver-lisä-
eläkejärjestelmän. KiwiSaverissa työnantajan
maksuosuus on säädetty lailla pakolliseksi.

(International update: Recent developments in foreign
public and private pensions – August 2009; Etk.fi)

ROMANIA

Petosten sarja paljastui pikkukaupungissa

★ Yli 1 400 romanialaista eläkkeensaajaa me-
netti elokuussa työkyvyttömyyseläkkeensä, kun
Morenin pikkukaupungissa paljastui vakuutus-
petosten sarja.

Romanian viranomaisten mukaan Morenin
kaupungissa ja sitä ympäröivissä kylissä noin
3 000 henkilölle on myönnetty työkyvyttömyys-
eläke riittämättömin lääketieteellisin perustein.
Tämän lisäksi noin 1400 henkilöä on saanut
työkyvyttömyyseläkettä petosten varjolla.

Viranomaiset vaativat petokseen syyllisty-
neitä eläkkeensaajia maksamaan heille myön-
netyt etuudet takaisin valtioille.

Morenin alueella viime vuosina tehdyistä ha-
kemuksista noin 7 000 on johtanut työkyvyttö-
myyseläkkeen myöntämiseen. Kaupungissa on
noin 22 000 asukasta.

Romanian 21 miljoonan väestöstä noin nel-
jä miljoonaa on eläkeläisiä. Maan eläkeläisistä
noin joka neljäs saa eläkettä työkyvyttömyy-
den vuoksi.

(MSNBC 24.8.2009; Newsday.com 24.8.2009)

Somla on tehostanut valitusten käsittelyä

► Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan (Somla) ratkaisemien valitusten käsittely on nopeutunut. Tänä vuonna lautakunta on ratkaissut asioita jopa enemmän kuin niitä on tullut sisään. Kuukaudessa on ratkaistu keskimäärin yli 2 100 asiaa. Viime vuonna muutoksenhakulautakunta ratkaisi yhteensä 18 219 valitusasiaa.

Somlan käsittelyajat olivat venyneet huikkeiksi, ja viime kesänä voimaantullut laki velvoitti käsittelyaikaisten lyhentämiseen ja hakijoiden oikeusturvan parantamiseen.

Aikaisempina vuosina kertynyt jono on alkuvuonna onnistuttu purkamaan noin tuhannella jutulla. Samalla valitusten käsittelyajat ovat kääntyneet laskuun. Keskimääräinen käsittelyaika oli noin 16 kuukautta. Sairausvakuutusasiat ratkaistiin noin 11 kuukaudessa ja kuntoutusasiat noin 12 kuukaudessa.

Somlasta tuli 2007 lakiuudistuksessa ensimmäinen muutoksenhakuaste kaikissa niissäkin toimeentuloturvaetuksia koskeissa muutoksenhakuasioissa, joissa se aikaisemmin toimi ylimpänä muutoksenhakuasteena.

Etera

OTK **Suvi-Katariina Koskinen** on nimitetty perintöpäälliköksi.

Ilmarinen

Jarkko Kulmalahti on nimitetty asiakaspäälliköksi suurasiayksikköön Uudenmaan alueelle. Hän vastaa alueellaan keski suurten yritysasiakkuuksien hoidosta ja uusiasiakshankinnasta.

DI **Heikki Niemi** on nimitetty uudeksi kiinteistöpäälliköksi.

Kiinteistöpäällikkö, DI **Niina Nurminen** on nimitetty rakennuttajapäälliköksi. Hän aloittaa tehtävässään 1.6.2010.

Kuntien eläkevakuutus

FM **Jukka Helle** on nimitetty asiakirjahallintopäälliköksi hallinto-osaston asiakirjahallintoyksikköön.

Marja-Liisa Jansson on nimitetty kuntoutusasiiantuntijaksi Lääketieteen ja kuntoutuksen osaston kuntoutusyksikköön.

MMM **Risto Kaartin** on nimitetty tutkijaksi tutkimus- ja kehittämissyksikköön.

VM **Juha Lauri Poikajärvi** on nimitetty henkilöstöjohtajaksi henkilöstöhallinto-osastolle.

Varma

Varatuomari **Tiina Grönqvist** on nimitetty vakuutuspalvelujohtajaksi. Hän vastaa keski suurten yritysten vakuutuspalveluista.

Sosionomi **Tuula Mikkola** on nimitetty vakuutuspalvelujohtajaksi. Hän vastaa suurten yritysten vakuutuspalveluista.

Sosionomi **Riikka Nivus** on nimitetty vakuutuspalvelujohtajaksi. Hän vastaa yrittäjien ja pienten yritysten vakuutuspalveluista.

Esa Swanljung AEIP:n johtoon

► Eurooppalaisen sosiaaliturvan edunvalvontajärjestön AEIP:n puheenjohtajaksi on valittu Työeläkevakuuttajat TELAn toimitusjohtaja **Esa Swanljung**. Valinta tapahtui järjestön yleiskokouksessa viime kesänä Helsingissä.

Euroopan unioni tunnustaa AEIP:n edustavaksi edunvalvontajärjestöksi, jota kuullaan ajankohtaisissa sosiaaliturva-asioissa.

– Yksi AEIP:n vahvuus on se, että

järjestön kautta välittyvät vahvasti sekä sosiaaliturvatoimijoiden että työmarkkinaosapuolten näkemykset eläke- ja sosiaaliturvan kehittämisestä. AEIP aikoo entisestään tehostaa yhteyksiään EU:n toimielimiin, mukaan lukien uusiin europarlamentaarikkoihin, linjaa Swanljung.

AEIP, *European Association of Paritarian Institutions of Social Protection*, on vuonna 1996 perustettu eurooppalainen

eläke-, sairausvakuutus- ja muun sosiaaliturvan edunvalvontajärjestö. Jäsenten tärkein yhteinen nimittäjä on, että työmarkkinaosapuolet ovat vahvasti mukana järjestelmien kehittämisessä ja hallinnossa.

AEIP:ssa on yhteensä 37 jäsentä 18 maasta. Swanljungin puheenjohtajakautsi on kaksivuotinen. Suomesta järjestön jäsenenä ovat TELA ja Työttömyysvakuutusrahasto TVR.

LUIN KIRJAN

Vakuutusopista uudistettu painos

Jokaisen työeläkevakuuttamisesta ja muista vakuutuslajeista kiinnostuneen on hyvä ymmärtää vakuuttamisen lainalaisuuksia ja eri vakuutuslajeja pääpiirteit. **Jukka Rantalan ja Teivo Pentikäisen** Vakuutusoppi antaa kokonais kuvan vakuuttamisen periaatteista ja vakuutustoiminnan eri alueista.

Kirja on klassikkoteos jo vuosien takaa, mutta tänä syksynä julkaistussa päivitetystä 11. painoksessa on huomioitu muun muassa muutokset vakuutus sopimus laissa ja vakuutusyhtiön tilinpäätöksessä.

Kirjan alkuosassa käsitellään kaikelle vakuuttamiselle yhteiset asiat eli vakuutustoiminnan historia ja käsitteiden määrittelyt, vakuutuksen tehtävät yhteiskunnassa, vakuutusmarkkinoiden rakenne sekä vakuutustalouden ja vakuutuslainsäädännön perus-

asiat. Loppuosassa esitellään pääpiirteittäin sekä sosiaalivakuutuksen ja muun lakisääteisen vakuutuksen että vapaaehtoisen vakuutuksen keskeiset lajit.

Vakuutusoppi antaa luotettavan ja laajan näkemyksen vakuutustoiminnasta. Se tarjoaa mahdollisuuden asioiden syvälliseenkin tarkasteluun. Teos soveltuu siten niin oppikirjaksi uransa alkuvaiheessa olevalle kuin hakuteokseksi tehtävissään jo rutinoituneelle asiantuntijalle. Myös muille aihepiiristä kiinnostuneille kirja esittää yleiskuvan suomalaisesta vakuutustoiminnasta ja sen kehityksestä.

Jukka Rantala ja Teivo Pentikäinen: Vakuutusoppi. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA 2009, uudistettu 11. painos, 527 sivua, ISBN: 978-952-5684-16-2.

Sosiaalipolitiikan maailmankartalle

Sosiaalipoliittinen yhdistys on juhlistanut sata-vuotista taivaltaan kirjoittamalla kelpo historian. **Katri Hellsten** korostaa, että yhdistyksen perustaminen selittyy pääosin kansainvälisellä keskustelulla. Konkreettinen sysäys tuli, kun kansainvälistä sosiaalivakuutuskongressia järjestävä taho pyysi suomalaisia perustamaan oman yhdistyksen.

Yhdistyksen esitelmätilaisuuksissa työmarkkinaosapuolet saivat tuntuman ajankohtaiseen sosiaalipoliittisen keskusteluun. **Johanna Rainio-Niemi** tuo esiin, miten toisen maailmansodan jälkeen sekä SAK:n että STK:n ”korkeimman tason” edustus tuli mukaan yhdistyksen johtokuntaan. Tämä avaa yhden näkymän suomalaisen korporatistimin syntyyn.

Olavi Riihinen sitoo yhteiskuntarakenteen muutoksen ja kansainvälisen tutkimuskeskustelun yhdistyksen toimintaan ja sosiaalipoliittisiin uudistuksiin. Syksyllä 1957 järjestetyn ”sosiaalimienojen supistamiskokouksen” pohjalta käynnistettiin laaja tutkimushanke, johon perustui Pekka Kuusen neljä vuotta myöhemmin julkaistu *60-luvun sosiaalipolitiikka*, suomalaisen sosiaalipolitiikan tunnetuin teos.

Tieteelliset seuraukset merkitsevät aktiivilleen eläh-

dyttävää yhteistoimintaa ja tärkeää samastumisen kohdetta mutta myös vallankäytön areenaa. **Jorma Sipilän, Jouko Kajanojan, Jussi Simpuran ja Mirja Satkan** artikkeleista saa häivähdyksiä yhdistystoiminnan tästä puolesta.

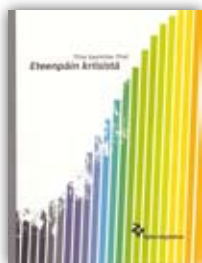
Sosiaalipoliittisen yhdistyksen erityinen painolasti tuntuu olleen, että se on pitkään mielletty jonkinlaiseksi sosiaalishallinnon jatkeeksi. **Risto Jaakkola** kiteyttää tämän kuvatessaan maailmansotien välistä aikaa: ”Käytännössä keskustelujen ’ajankohtaisuus’ kuitenkin tarkoitti sosiaalishallinnossa käsiteltävinä olleita asioita, ei niinkään ajankohtaisia yhteiskunnallisia ongelmia.”

Kirjassa toistuvatkin useaan otteeseen pohdinnat yhdistyksen merkityksestä ja uudistamispyrinnöistä.

Matti Hannikainen

Jaakkola, Risto, Sakari Kainulainen & Keijo Rahkonen (toim.): Työväensuojelusta sosiaalipolitiikkaan. Sosiaalipoliittinen yhdistys 1908–2008. Helsinki, Edita 2009, 238 sivua, ISBN: 978-951-37-5469-3.

Eteenpäin kriisistä

Työ- ja organisaatiopsykologi **Tiina Saarelma-Thiel** kehottaa työpaikkoja varautumaan yhteisvoimin kriisien psykososiaaliseen, suunnitelmalliseen hallintaan. Yhteistyö ja vastuut tulisi ennalta määritellä johdon, esimiesten, henkilöstön edustajien ja työterveyshuollon kesken. Näihin toimijoihin kohdistuvat odotukset kasvavat.

Mutta kykenevätkö he vastaamaan niihin? Työterveyslaitoksen julkaisema opas on tarkoitettu juuri niille, jotka päättävät ja toteuttavat rajuja muutoksia työpaikoilla.

Keskeisenä Saarelma-Thiel näkee inhimillisten tunteiden käsittelyn ja ymmärryksen lisääntymisen. Opas tarjoaa tukea tilanteissa, jossa tarvitaan uusia ongelmanratkaisukeinoja. Kirja antaa konkreettisia esimerkkejä ja toimintaohjeita, miten vaikeiden tilanteiden eri vaiheita voidaan helpottaa työyhteisö-

tasolla. Kantavina teemoina ovat kokemus ja selviytyminen. Kriisejä voi sekä ehkäistä että hoitaa.

Teos luokittelee suuret organisaatiomuutostyypit sekä niiden syyt ja seuraukset henkilöstölle. Se myös kuvaa kriisin vaiheet ja yksilölliset reagoimistavat. Neuvoja löytyy myös irtisanomistilanteeseen, työpaikalle jäävien tukemiseen ja kriisin psykososiaalinen käsittelyn työpaikoilla.

Työelämän muutoksen kohteeksi joutuneelle kirjan viesti on lohdullinen. Kerran kriisistä selvinnyt selviää jatkossakin.

Sari Keski-Heikkilä

Tiina Saarelma-Thiel: Eteenpäin kriisistä. Työterveyslaitos 2009, Helsinki, 102 sivua, ISBN 978-951-802-905-5.

Väsymyksestä vapauteen

► ”Täytän tänä vuonna 68 vuotta. Olen aloittanut työnteon 15-vuotiaana, niin kuin useimmat nuoret siihen aikaan. Tein metsätöitä: rai-vauksia ja harvennuksia. Olin myös sahalla työssä. Noista nuoren miehen töistä ei kertynyt eläkettä. Eläkehän alkoi kertyä vasta 23 ikävuo-den jälkeen.

G. A. Serlachiuksen sellutehtaalla aloitin 1960-luvulla asentajan apurina. Valkaisimossa tein monenlaisia töitä kesästä 1962 lähtien. Viimeisin työtehtäväni oli toimia vuoromestarina. Tuo Mäntän sellutehdas lopetettiin maaliskuus-sa 1991. Sen jälkeen olin muutaman kuukauden töissä Kirkniemen Paperitehtaalla Lohjalla. Sit-ten vuonna 1992 aloitin Tampereella Takon kar-tonkitehtaalla. Olin siellä pituusleikkurin hoita-ja. Viimeinen työpäiväni oli 22.12.1996. Takolla vähennettiin porukkaa ja jäin vapaaehtoisesti niin sanottuun työttömyysputkeen. Olin sil-loin 55-vuotias.

Meillä Mäntässä oli mahdollittoman hyvä työ-yhteisö. Porukkahenki oli mahtava. Sitä muiste-

len mielelläni. Työtähän tehtiin kolmessa vuo-rossa ja se oli raskasta. Takon aikana kuljin Mäntän ja Tampereen väliä. Meitä oli useam-pikin kaveri ja porukkakyyti. Voimille se kui-tenkin otti, sillä työpäivät venyivät matkaami-sen vuoksi 11-tuntisiksi. Väsyin ja halusin jäädä pois työstä.

Työttömyysputki tai eläkeputki oli tuolloin ikäiselleni mahdollista. Eläkeansioita arvioi-tiin, mutta arviot ovat arvioita. Jos olisin ollut työssä pitempään, eläkkeeni olisi tietenkin ny-kyistä parempi.

En ole kuitenkaan työttömyysputkeen menoa katunut, sillä vaihdoin väsymyksen vapauteen. Sopeutuminen eläkeläiseloon vei aikansa. Eläk-keelle jääminen merkitsi minulle omiin asioihin keskittymistä. Nyt olen aktiivinen järjestöihmi-nen. Olen myös kaupunginvaltuutettu ja sosiaali-lautakunnan jäsen. Käyn myös kavereitten kanssa pilkkimässä ja onkimassa. Maanantaisin ongim-me sosiaalisesti kolmisen tuntia. Kehumme saa-liit, vaikka ne eivät olekaan kasvaneet.

Perheeseeni kuuluvat lisäksi vaimo Sirk-ka-Liisa ja aikuisikäinen tytär Sari. Vaimonikin oli aikoinaan työssä Serlachiuksella, mutta hän teki vain osapäivää. Hän joutui jäämään työky-vyttömyyseläkkeelle 1990-luvun alussa. Sari on näitä patkätyöläisiä ja tekee toimistoalan töitä väliin Mäntässä ja väliin Tampereella. Vaimoni saa pienen työeläkkeen ja kansaneläkettä.

Tulemme taloudellisesti toimeen kohtuulli-sesti. Menoja ei saa olla enemmän kuin tuloja – sääntö on hyvä muistaa. Yllättäviä menoja ei saisi tulla. Vaimon lääkkeet ovat kalliita.

Kotikaupunkini on muuttunut paljon. Män-tän asukasluku melkein kaksinkertaistui 11 500:aan, kun Vilppula ja Mänttä yhdistettiin vuodenvaihteessa. Silti väestön keski-ikä ko-hoa. Tänä päivänä Mäntässä toimii M-Realin Metsä Tissue -tehdas. Siellä tehdään tiivispa-peria ja pehmopaperia.”

*Keijo Lepistön ajatuksia
koosti toimittaja Pirkko Jyväkorpi*

Yhdyskunta

Suuret kiitokset työvuosistasi ja onnea eläketyövuosillesi!

ELINAIKA PITENEE. Lohkeaisiko elämälle voitetusta ajasta siivu työntekoon?

www.tahitikuviot.fi

Life expectancy coefficient

► Increasing life expectancy is a fact, and also in Finland there are more persons of retirement age than ever before. The number of persons of retirement age has for the first time in Finnish history exceeded the number of persons aged under 15.

According to projections, the population is ageing rapidly, and in addition these ageing persons are expected to live longer. Thus the demographic dependency ratio will in the near future increase from the current level.

The projections of life expectancy assume that the mortality of persons of retirement age decreases also in the future. Currently life expectancy at birth is 83.0 years for women and 76.3 years for men, by in 30 years the projection is that women will live to the age of 88 and men to the age of 84.

Even though life expectancy is increasing people retire on average at an age of slightly under 60 years (59.4). However, the pension scheme is not independent of the surrounding real world. The development in pension expenditure and pension contributions depends on many interconnected surrounding factors, such as the economic and demographic development, employment rates and the return on the investments of pension assets.

As a consequence of the change in the age structure of the population, it has been estimated that the pension expenditure will in the next few decades increase to about 15 per cent in relation to GDP. Currently the expenditure for statutory pensions is slightly below 11 per cent in relation to GDP.

From the beginning of 2010 new awarded old-age pensions will for the first time be adjusted with the life expectancy coefficient. When the pension amount is calculated, the amount of the accrued old-age pension is multiplied with the life expectancy coefficient determined for the applicant's year of birth. In 2010 the coefficient concerns persons born in 1948.

The life expectancy coefficient is determined for each cohort in the year when the cohort reaches the age of 62. The coefficient determined for the relevant cohort reduces the amount of the monthly pension compared to a so-called full pension.

The coefficient works in both directions. If the current demographic development were for some reason reversed and people's life expectancy started decreasing, the life expectancy coefficient would increase the monthly pensions.

Other countries also have corresponding adjustment mechanisms. In Sweden everyone accumulates a notional pension capital, on the basis of which the pension is calculated by dividing the pension by a factor which takes into account life expectancy and changes in longevity. Norway also plans to introduce the Swedish model. In Denmark it has been agreed that in the future the retirement age will be linked to the increase in longevity. Portugal has a corresponding adjustment mechanism as the Finnish life expectancy coefficient and many countries consider introducing such mechanisms, for instance France.

The unemployment pathway to retirement

► Over the current decade ageing people's employment rate has increased rapidly. Not everyone has been concerned by this increase, however, since about 12 per cent of those aged 55-64 are outside the labour market due to unemployment.

Ageing people's unemployment problem stems from the deep recession at the beginning of the 1990s and the structural change in the economy.

For most ageing persons unemployment means entering the unemployment pathway to retirement, where the person may after the maximum period of 500 days of unemployment allowance receive continued unemployment allowance and after that retire on an old-age pension according to the person's own choice between ages 62 and 65. The lower age limit for the unemployment pathway to retirement is 57 years.

Both the employers and the employees have affected the use of the unemployment pathway to retirement. For the companies the unemployment pathway has provided a way to reduce or renew their workforce and for the ageing employees the unemployment pathway has provided a stable and fairly reasonable income outside the labour market.

However, ageing people's unemployment significantly depends on the overall economic and employment development. In this respect the unemployment pathway to retirement is not a reason for unemployment, but instead a means to reduce poverty and social inequality. In many cases the unemployment pathway has provided a reasonable income in situations where work opportunities are virtually nonexistent.

For the pension scheme the development in ageing people's employment situation is important. The number of gainfully employed persons in relation to the number of pension recipients is a key indicator for the financing basis of both current and future pensions.

Increasing TyEL premium lending

► The companies may borrow back the pension contributions they have paid to their pension insurance company. Still at the beginning of the 1990s this so-called premium lending was clearly the commonest way of investing pension money, about half of the whole pot. Shortly after that a decrease set in, and a few years ago the share of premium lending was less than one per cent of the investment assets of the pension insurance companies.

Premium lending was slowly about to disappear altogether, but towards the end of 2008 it received a new lease of life.

In June 2008 the premium loans totalled about 700 million euros, and new loans were not very sought after. However, by the end of 2008 the companies had premium loans to an amount of three billion euros. This increase has since continued at a rapid pace. In June this year 4.6 billion euros were tied in premium loans. This is still a modest four per cent of the 113 billion euros of investment assets of the pension insurance companies.

Premium loans are applied for with the pension insurance company to which the company pays pension contributions for the employees. A significant proportion of these pension contributions are funded. The company may borrow from this accumulated fund for a period of 1-10 years. The company may borrow the more, the more it has paid contributions. The minimum loan amount is 10,000 euros. The securities for the premium loan have to cover the liability following from the loan in full.

Even though the demand for premium loans will probably decrease as the financial crisis resides, the companies do not want to abolish premium lending altogether. Premium lending has been a part of the pension scheme ever since the introduction of the scheme. The employers only agreed to a pension scheme on the current model on the condition that the premium income accumulated for earnings-related pensions is also used to finance the companies through investment or premium loans.

Eläketurvakeskuksen JULKAISUJA

ELÄKETURVAKESKUKSEN JULKAISUT OVAT LADATTAVISSA PDF-MUODOSSA KOTISIVULTA WWW.ETK.FI
JULKAISUJA VOI MYÖS TILATA PAPERIVERSIONA OSOITTEESTA AINEISTOTILAUKSET@ETK.FI (TAI VAIHDE 010 7511)

TILASTOJA

Tilasto Suomen eläkkeensaajista kunnittain 2008

Tilastossa on kunta- ja maakuntakohtaisia tietoja eläkkeensaajien lukumääristä, väestösuksista, kokonaiseläkkeestä sekä eläkemenoista. Tilasto on Eläketurvakeskuksen ja Kelan yhteisesti tuottama ja se ilmestyy osana Suomen virallista tilastoa.

ISSN 1795-5165 (Suomen virallinen tilasto)
ISSN 1238-1004 (Tilasto Suomen eläkkeensaajista kunnittain)
ISSN 1795-9853 (Verkkojulkaisu)

KESKUSTELUALOITTEITA

Ammatit ja masennusperusteiset työkyvyttömyyseläkkeet

Katsauksessa tarkastellaan 272 000 henkilön rekisteriaineistoa käyttäen ammattiryhmien välisiä eroja masennusperusteisten eläkkeiden alkavuudessa vuosina 1997–2006. Tarkastelussa ovat esillä mm. nais- ja miesvaltaiset ammatit sekä henkilömäärältään suuret ammatit.

Tekijät: Tiina Pensola ja Raija Gould
Sarja: Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita
2009:7
ISSN 1795-3103

Sijoitusriskien ja rahoitustekniikan vaikutus TyEL-maksun kehitykseen

Raportissa tarkastellaan TyEL:n rahoitustekniikan ja sijoitusriskien vaikutusta eläkemaksun ja -varojen kehitykseen. Laskelmat on tehty yhdistämällä stokastinen sijoitustuottomalli ETK:n pitkän aikavälin eläkemalliin. Vuoden 2007 TyEL:n rahoitusuudistus alentaa todennäköisesti TyEL-maksun nousupainetta ilman korkean maksutason riskin merkittävää kasvua. Rahoitustekniikalla, jossa vuotuinen maksuprosentti vastaa pitkän aikavälin kestävä tasoa, päästäisiin merkittävästi nykyistä ennustettavampaan TyEL-maksuun.

Tekijät: Ismo Risku ja Kasimir Kaliva
Sarja: Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita
2009:6
ISSN 1795-3103

KATSAUKSIA

Työeläkemenoenuste vuodelle 2009

Raportti sisältää ennusteen vuoden 2009 lakisääteisestä eläkemenosta ja eläkkeensaajien lukumäärästä. Mukaan on laskettu sekä yksityisen että julkisen sektorin eläkkeet. Ennusteen mukaan sekä eläkkeensaajien lukumäärä että lakisääteinen eläkemenot tulevat kasvamaan selvästi edelliseen vuoteen verrattuna.

Tekijä: Kasimir Kaliva
Sarja: Eläketurvakeskuksen katsauksia 2009:7
ISSN 1236-7737

Maakohtaiset eläkemaksutasovertailut

Pension contribution level in Great Britain

Tekijä: Juha Knuuti
Sarja: Finnish Centre for Pensions, Reviews 2009:8
ISSN 1236-7737

Pension contribution level in Denmark

Tekijä: Mika Vidlund
Sarja: Finnish Centre for Pensions, Reviews 2009:6
ISSN 1236-7737

Selvitykset ovat osa Eläketurvakeskuksessa vuonna 2008 laadittua laajempaa eläkemaksujen kokonaistasoa koskevaa vertailua yhdeksässä Euroopan maassa. Englanninkieliset käännökset Alankomaista, Ranskasta, Saksasta ja Sveitsistä julkaistaan vastaavasti erillisinä katsauksina.

RAPORTEJA

Työkyvyttömyyseläkeläiset eri järjestelmissä

Raportissa tarkastellaan työ- ja kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkeläisten eroja. Eri järjestelmistä työkyvyttömyyseläkettä saavat poikkeavat toisistaan mm. työ- ja koulutustaustan, sairauksien, eläkkeen määrän ja koetun hyvinvoinnin suhteen.

Tekijät: Seppo Karisalmi, Raija Gould ja Lauri Virta
Sarja: Eläketurvakeskuksen raportteja 2009:2
ISBN 978-951-691-111-6 (sid.)
ISBN 978-951-691-112-3 (PDF)
ISSN 1238-5948

MUUALLA JULKAISTUA

Eläkeläisten tulot ja kokemukset toimeentulosta

Artikkeli täydentää eläkeläisten toimeentulosta saatua kuvaa tuottamalla uutta tietoa eläkeläisten taloudellisesta toimeentulosta sekä objektiivisesti että subjektiivisesti mitattuna. Työssä käyvät ovat sekä tuloilla että kokemuksilla mitaten odotetusti parhaassa taloudellisessa asemassa. Eläkeläisväestön tilanne on työttömiä ja opiskelijoita parempi. Erityisen hankalaksi toimeentulonsa kokevat alle 55-vuotiaat ja huonoksi terveytensä kokevat pienituloiset eläkeläiset.

Tekijät: Mikko Kautto, Liisa-Maria Palomäki, Juha Rantala ja Eila Tuominen
Artikkeli on ilmestynyt julkaisussa
Yhteiskuntapolitiikka 3 (2009): 290–302.